Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 185 (13674) | 1974 оной августын 9, пятница | Сэн 2 мүнгэн

ТЭЖЭЭЛ БЭЛЭДХЭЛГЭ—ТОН ХАРЮУСАЛГАТАЙ АЖАЛ

Мүнөө үедэ республикын колхоз, совхозуудта тэжээл бэлэдхэлгэ түлэг дундаа ябажа байнхай. Үдэр бүри саг ошожол байна. Үбһэ хуряалгын, тэжээл бэлэдхэлгын хүсэд дүүрээдүй байтар таряа хуряалга эхилээд, тон ехэ харюусалгатай эдэ хоёр хүдэлмэриин дабхасаад, зэргэшээд байбал, тэжээл бэлэдхэлгэеэ унжагайруулһан ажахынуудта түбэгтэйхэн ушар тохёолдожо магад. Энэ жэлдэ үбһэ ногооной ургаса муу бэшэ. Олон ажахынуудта ургаса нёдондонойхиһоо һайн. Эдэбхи гаргаад, солбон шударгыгаар, эмхитэй гуримтайгаар, оролдосотойгоор ажаллаад байбал, ажахы бүхэн дууһа малдаа хүсэд хүрэхэ тэжээл — бүдүүншье, шэнжэтэйшье, шүүһэтэйшье тэжээл бүрин гүйсэдөөр бэлэдхэжэ абаха аргатай. Хура бороогүй, сэлмэг, наратай дулаан үдэрнүүд боложо, үбһэ хуряахада, тэжээл бэлэдхэхэдэ тон таарамжатай зохид үе байна. Шамдуу шударгыгаар ажаллахал хэрэгтэй.

Үнгэрэгшэ жэлэйхитэй сасуулжа үзэбэл, энэ жэлдэ нёдондонойхиһоо нилээд ехэ үбһэн, сенаж, силос, ногооной гурил бэлэдгэдэһэн байха юм. Жэшээнь, нёдондоной энэ үеынхиһөө 3,4 дахин ехэ үбһэн хуряагданхай. 1973 оной энэ үедэ 100 мянган центнер силос дарагдаһан байбал, мүнөө жэлдэ 314 мянга гаран центнер дарагданхай, тэрэшэлэн нёдондо витаминтай ногооной гурил 26 мянган центнер бэлэдгэдэһэн байбал, мүнөө 33 мянган шахуу центнер бэлэдгэдэнхэй. Баргажанай, Бэшүүрэй, Яруунын, Хяагтын, Хурамхаанай аймагууд-та үбһэ бэлэдхэлгэ муу бэшээр ябажа байнхай.

Зүгөөр энээгээр һанаагаа амараад һуужа огто болохогүй. Тиигэбэл, тон ехэ эндүүрэлдэ орогдохо байна. Нёдондоной оршон байдалые мүнөө жэлэйхиие сасуулхын аргагүй. Үнгэрэгшэ жэлэй энэ үедэ ехэ үер болоод, олохон ажахынуудай сабшалан уһанда дарагдаад байгаа ха юм. Мүнөө жэлэй оршон байдал нёдондонойхиһоо тад ондоо бшуу. Үбһэ хуряалгын үедэ хура бороошье хомор байна. Тиигэбэшье зарим аймагуудай олохон ажахынууд үбһэ хуряалга, тэжээл бэлдэлгэеэ унжагайруулаад, ноблоржо байһаар. Жэшээлхэдэ, Түнхэнэй аймагай колхоз болон совхозууд нёдондонойхиһоо һураггүй бага үбһэ хуряагаад, сенаж бэлэдхээд байнхай. Тэрэшэлэн 1973 ондо 2790 центнер витаминтай ногооной гурил бэлэдхэгдэһэн байбал, харин мүнөө миил 1770 центнер тиимэ гурил татагданхай. Энэ талаар Загарайн аймаг тэрэшэлэн һуладалтэй ябана. Жэшээнь, 1973 ондо Загарайн аймагай ажахынууд 660 центнер витаминтай ногооной гурил бэлэдхэһэн байгаа һаа, харин мүнөө жэлэй августын 5-най мэдээгээр оройдоо 40 центнер бэлэдхэһэн болоно.

Эдэ мэтын дутуу дундануудые юугээр тайлбарилтайб? Эдэ аймагуудай ажахынуудта тэжээл бэлэдхэлгын хүдэлмэри тон хангалтагүйгөөр эмхидхэгдэһэн болоно бшуу ха. Ондоо «хүндэтэй» шалтагаан олохонь бэрхэтэй. Үбһэшэдэй бүхы үбһэшэдэй дунда, тэжээл бэлэдхэгшэдэй дунда ойлгууламжын хүдэлм эриин шадамараар ябуулагдаад, социалис мүрысөөнэй үргэн далайсатайгаар эмхидхэгдээд байгаа һаань, ажалай үрэ дүнгүүдэй тад ондоо байханьгүйтай. Нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо мүнөө жэлдэ үбһэ, сенаж, витаминтай ногооной гурил багаар бэлэдхээд байха гээшэ огто тэсэшэгүй ушар болоно.

Баһа нэгэ ямар дутагдал тохёолдоноб гэхэдэ, сабшагдаһан үбһэеэ сомоо болгожо абангүй, удаан саг соо газартань хэбтүүлжэ байһан ушарнууд бии. Жэшээлхэдэ, августын 5-най байдалаар Хойто-Байгалай аймагта сабшагдаһан үбһэнэйнь миил 33 процент, Яруунын аймагта 55 процент, Түнхэнэй—64 процент, Зэдын—70 процент сомогдоһон болоно. Тэрэшэлэн һүнэй совхозуудай трест сабшагдаһан үбһэнэйнгөө миил 71 процентые, «Скотопром» трестын совхозууд—баһа 71 процентые сомоһон байха юм. Наратай дулаан иимэ үдэрнүүдтэ сабшагдаһан үбһэеэ сомонгүй, газарта хэбтүүлжэ, шанарыень муудхуулжа байха гээшэ үнэхөөрөө зэмэтэй ябадал болоно бшуу.

Үбһэ хуряалгада, тэжээл бэлэдхэлгэдэ эрид хубилалта оруулжа, алибаа хүдэлмэриие түргэдхэхэ, шамдуулха шухала. Мүнөө үдэр бүхэн үнэтэй болонхой. Нэгэшье үдэр, нэгэшье часаар һамшажа, һаатажа болохогүй. Тракторна ба морин косилка бүхэн, агрегат бүхэн үдэрһөө үдэртэ хүсэдөөр бүтээсэтэйгээр, эрхим шанартайгаар хүдэлгэгдэхэ ёһотой. «Эрхим һайн шанартайгаар, элбэг дэлбэгээр, богонихон болзор соо, түргэнөөр!» — иимэ уряатайгаар үбһэшэд, тэжээл бэлэдхэгшэд ажаллажа байнхай. Энэнь тон зүб. Өөрынгөө участок дээрэ коллектив бүхэнэй зүтгэлээр ажаллаад байбал, колхоз, совхоз бүхэн нийтын мал малда али бүхы тэжээл элбэгээр бэлэдхэжэ абаха дүүрэн арга боломжотой ха юм. Ажахын зарим хүтэлбэрилэгшэд ямар алдуу гарганаб гэхэдэ, өөһэдынгөө газар дээрэхи үбһэ ногоо сабшажа, соможо абахые хүсэд оролдонгүй, энэ талаар тодорхой хэмжээнүүдые хараалангүй, ондоо тээһээ, ондоо газарһаа үбһэ ногоо бэлэдхэжэ, зөөжэ асарха гэжэ эрмэлзэнэ. Энэнь тон буруу эрмэлзэл гээшэ.

Ногооборшье үбһэ ногоо үлөөнгүй, һайн шанартайгаар сабшажа абахын тула гар хажуур үргэнөөр хэрэглэхэ шухала. Намаг болдогтой газарта, ой тайгын соорхойдо, сэрэалангай поли болон харгы шадар гар хажуураар сабшабал, тон ехэ үбһэн абтаха байна ха юм.

Витаминтай ногоон гурил ехээр бэлдэхэ, сенаж болон силос элбэгээр дараха гээшэ айхабтар ехэ удха шанартай. Адууһа малаа али бүхы тэжээлээр элбэг дэлбэгээр хангажа шадаһан колхоз, совхоз бүхэн нийтынгээ малай тоо толгойешье олошоруулха, ашаг шэмыеньшье дээшэлүүлхэ аргатай болохо бшуу.

Үбһэ тэжээл элбэг дэлбэгээр бэлэдхэхэ гээшэ үбһэшэдэй звенонууд болон бригадануудай хүдэлмэриһөө, тэдэнэй үүсхэл оролдолгоһоо ехээр дулдыдажа байна. Тиимэһээ тэдэнэй дунда социалис мүрысөө үргэнөөр эмхидхэхэ, тэдэнэй ажалайнь түлөөһые гуримшуулха, мүрысөөнэй илагшадые али болохоор урмашуулха, түрүүшүүлэй ажалай дүршэл дэлгэрүүлжэ, бүгэдын шадабари болгохые оролдохо шухала.

Колхоз, совхоз бүхэндэ үбһэ хуряалга, тэжээл бэлэдхэлгэ үргэн далайсатайгаар эмхидхэхэ гээшэ мүнөөдэрэй шухалын шухала зорилго мүн.

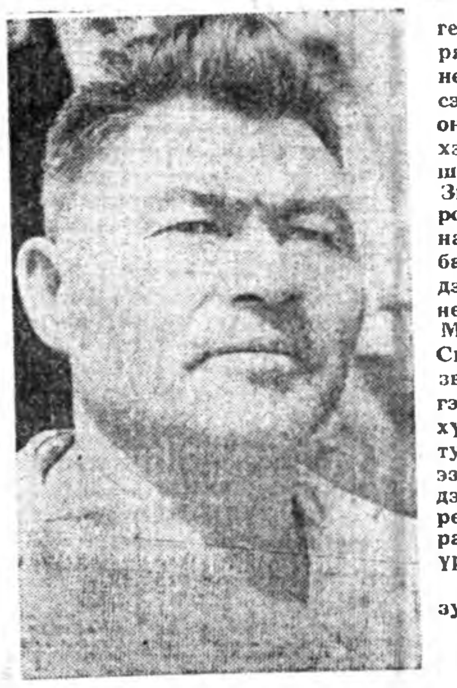

Хориин совхоз 2700 гектар сабшалан хуряажа, 26.900 центнер үбһэ бэлдэхэ түсэбтэй. Мүнөө эндэ оньһожоруулагдаһан хэдэн звено үбһэ сабшажа эхилэнхэй. Звенонуудай хоорондо мүрысөөн һайнаар эмхидхэгдэһэн байна. Эндэ бэлэдхэгдээд байһан 850 центнер үбһэнэй 550-нь Михаил Петрович Ситниковэй даадаг звенодо хүртэнэ. Үнгэрһэн арбан үдэрэй хүдэлмэриин дүнгөөр тус звено түрүү һуури эзэлжэ, эдэнэрэй хүндэлэлдэ совхозой дирекциин, парткомой, рабочкомой улаан туг үргэгдэбэ.

М .П. Ситниковые зураг дээрэ харанат.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

РЕСПУБЛИКЫН АЙМАГУУДТА ҮБЬЭ ТЭЖЭЭЛ, НОГООНОЙ ГУРИЛ, НАБША БЭЛЭДХЭЛГЫН, СЕНАЖ ДАРАЛГЫН ЯБАСА ТУХАЙ

1974 оной августын 5-най мэдээн

(түсэбэй дүүргэлтэ процентээр)

Аймагууд	сабшагдаһаниинь	һурилгэдэһэниинь	набшаһата тэжээл	үбһэн (Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада)	ногооной гурил (Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада)
Баргажанай	25	82	4	14 дахин	5 дахин
Баунтын	42	76	—	27 дахин	—
Бэшүүрэй	43	81	45	9,2 дахин	159
Зэдын	21	66	6	3,5 дахин	119
Яруунын	20	57	34	8,4 дахин	75
Захааминай	44	67	38	111	21
Кабанскын	63	79	—	6,7 дахин	148
Хэжэнгын	25	69	25	188	41
Хурамхаанай	25	81	20	7 дахин	113
Хяагтын	44	84	80	9,2 дахин	2,1 дахин
Мухар-Шэбэрэй	34	80	13	5,8 дахин	187
Прибайкалиин	37	78	—	283	—
Хойто-Байгалай	21	34	—	7 дахин	—
Сэлэнгын	27	83	17	2,4 дахин	116
Түнхэнэй	33	67	10	99,6 дахин	63
Улаан-Үдын	42	89	38	5 дахин	157
Хориин	21	78	11	2,5 дахин	69
Загарайн	31	82	35	144	6
Республика бүхыдөө	31	76	31	3,4 дахин	126

Шалгалта юу харуулааб?

ХҮСЭН БИИ, ХЭҺЭН ЮУМЭНЬ БАГА

Абаһаар харахада, Онохойн совхоздо эрхим шанартай үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хэрэг, илангаяа сенаж дараха, витаминтай ногооной гурил гаргаха, сабшагдаһан үбһэ багсалан уяжа тюк болгохо гэхэ мэтэ түрүү онол арга, шэнэ технологи тоогдоногүй гэхын аргагүй.

Жэшээнь, совхозой Үнэгэтэйн отделенидэ хүрэжэ ерэхэдэ, һаалиин фермэһээ холо бэшэхэнэ ехэ нүхэ-траншейн хажууда олон трактор, машина, хүн зон обоорoлдожо, сенаж дараабди гэжэ тэдэнэр ехэл хүл хөөрсэг байба. Мүн машинын юрын кузов дээрэ кабинаһаань тээ үндэрхэнөөр хүхэбтэр үбһэ ашаһан автомашинанууд ялхитай харгыгаар ондогосондого гүйлдэжэ, үбһэеэ зуураа тэбэри тэбэреэр адхаһаар тэрэ нүхэ-траншей тээшэ дабшана. Харгыгаар адхарһан обоо собоо үбһэ дахаад ошоо һаа, тэрэ сенаж даража байһан газарта сэхэ хүрэхэш.

Тэрэшэлэн ажахын хүтэлбэрилэгшэд сенаж даралгые хэрэгсээнэгүй, энэ шухала хүдэлмэриие өөһэдөө хүтэлбэрилнэгүй гэхэ болоо һаа, баһал таарахагүй. Эндэ манай ерэхэдэ совхозой главна агроном Ю. А. Жигалин, отделениие эрхилэгшэ С. Г. Ерофеев, главна инженер В. К. Устинов гэгшэд сенаж дараха хүдэлмэриие өөһэдөө хүтэлбэрилөөбди гэжэ ехэл сүлөө тухагүй байбад.

Гансашье мүнөө жэлдэ бэшэ, баһа урзанда, нёдондо жэлнүүдтэ Онохойн совхозойхид сенаж горитой дарадаг һэн. Тэрэнэйнь шанар муушаг байгаашье һаа, имагтал энэ шэмэтэ тэжээл үнеэдтэ горитойгоор эдюулдэг болоһоной ашаар үбэл, хабарай үедэ һү ехээр һаадаг, малшье олоор шахадаг байна.

Юрэдөө, эндэхид сенажай «амта» яһала танинхай гэхэдэ алдуугүй. Тиимэһээ байгша ондо совхоз 7.500—8.000 центнер сенаж нүхэндэ хэжэ дарахаар түсэблэнэ.

Теэд мүнөө сенаж даралгые хэр эмхитэй һайнаар ябуулна гээшэб гэжэ хараха болоо һаа, тиимэшье һайрхахаар юумэн үгы. Энэ оньһожоруулагдаһан звенонь сенаж даража эхилһээр таба хонобо. Энэ үе соо 350 тонно ногоон нүхэндэ хэгдээ гэжэ тоологдоно. Нүхэниинь үшөөшье дүүргэгдээгүй. Ингээд ерэхэдээ нэгэ нүхэеэ недели үлүүтэй саг соо дүүргэжэ шадаагүй болоно. Үнэндөө, технологиин ёһоор сенажда дарагдаһан ногоон соо хии орохогүй, тэрэнэйнь гутаха, муудахагүйн тула адагынь 3—4 үдэрһөө удаан болгонгүй нүхые заабол дүүргэжэ бүтүүлхэ, хушаха хэрэгтэй ха юм. Хэрбээ нэгэ нүхые 7—10 хоногто ногоогоор дүүргэжэ шадангүй байтарнь хура бороо гэнтэ ороо һаа, сенажынь бүришье муудаха, досоогоо үжэхэ, гутаха байгаа. Талаанаинь болоходоо, эдэ үдэрнүүдтэ наратай сэлмэг байгаа бшуу.

Үбһэ тэжээл бэлэдхэхэдэ аятай зохид сэлмэг үдэрнүүдэй тогтоод байһан үедэ сенаж энээнһээ ехээр дараха арга боломжо онохойнхидто байгаа гү гэһэн асуудал гарана. Гүйсэд байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Зай, харыт даа. Эндэхи оньһожоруулагдаһан звенодо косилкатай МТЗ түхэлэй тракторай гурбан агрегат үдэр бүри ногоо сабшана. Тэрэниинь тармажа абаха ехэ тармууртай 3 агрегат хүдэлдэг. Тармагдаһан үбһэ автомашинада ашаха стогометатель түхеэрэлгэтэй 4 агрегат табигданхай. Сенажда дарагдаха үбһые 12 автомашина зөөнэ. Нүхэн соо адхагдаһан ногооe С-100 түхэлэй хоёр трактор таһалгаряагүй нягтаруулан даража байна. Бүхыдөө эндэ 20 гаран хүн хүдэлдэг.

Эды олон хүн зон, оньһон техникэ үдэр соо адагынь 100—150 тонно үбһэ сенаж болгон дараха дүүрэн аргатай.

Ушарынь юуб гэхэдэ, эндэ сенаж даража байһан газарһаань холо бэшэхэнэ Үнэгэтэйн сабшалангай эгээл һайн ургасатай, гектарай 40—45 центнер хүрэтэр ногооной гараха хүсы үбһэн сабшагдажа, эндэ зөөгдэнэ ха юм.

— Сабшалангаймнай ургаса нёдондонойхиһоо нэгэ бага доогуур, тиигэбэшье дан муу гэхын аргагүй. Бүхы дээрээ энэ сенажда дарагдахаар таһалагдаһан Үнэгэтэйн отделениин 200 гектар сабшалангай га бүриһөө 30—35 центнерһээ доошо бэшэ ногоон абтаха байха, — гэжэ совхозой главна агроном нүхэр Жигалин хэлэнэ.

Тиимэһээ сенажда дарагдаха ногоон дутана гэжэ шалтаха үндэһэн үгы болоно. Сабшалга, хуряалгадашье һаатал байхагүй. Иимэ наратай халуун үдэрнүүдтэ сабшаһан үбһые үдэрэй 5—6 час соо хэбтүүлжэ һүүрэзгээд, хатаан татаад, дан нойтобор һаань, урбуулжа, эрьюулжэ байгаад хатаажа, хуряаха арга боломжо гүйсэд байна. Харин эндэ үбһэн сабшагдаһаар 3—4 үдэр соо хуряагдажа хүшэ хүрэнгүй, ян хатажа, миил хуряагаад һурилхөөр болоһон үбһэншье бии. Тэрэниие сенаж болгон дарахада ямар үрэ гарахаб даа. Миил хооһон ажал хэгдээд лэ һалаха бшуу.

Сенажда дарагдаха үбһэн ехээр бутартараа хатаагүй, набша намаань унаагүй, бага шиигтэйшэг, ногообтор зандаа байхадаал, нүхэн соо һайса дарагдажа, досоогоо эһэхэ, бүри шэмэтэй һайн болохо зэргэтэйл.

Манай һанахада, сенаж болгогдохо ногооe автомашинануудынь зөөжэ хүшэ хүрэнэгүй. Автомашинанууд дуталдана бэшэ. Харин тэдэнэйнь кузов, хоорбо үндэр, үргэн болгогдоогүй дээрэһээ зарим машинануудынь нэгэ эрьесэ хэхэдээ, тус тустаа миил 5—6 центнер үбһэ арай гэжэл асарна. Тэрэнь уягдаагүй дээрэһээ зуураа харгыдаа ехээр гээгдэнэ. Хэрбээ тэдэ автомашинануудайнгаа юрын кузовай орондо үбһэ, ногоо зөөхэ тусгаар ехэ хоорбо тодхоо һаань, 8—10 центнер үбһэн абаашагдаха һэн. Мүн Яруунын, Улаан-Үдын, Сэлэнгын, Бэшүүрэй аймагуудай зарим ажахынууд тусхай ехэ, үндэр хоорботой «арба» тэргэ хээд, сенажай ногоо, үбһэ зөөдэг. Тиимэ тэргэ хээ һаань, нэгэ доро 15—20 хүрэтэр центнер үбһэн зөөгдэхэ һэн. Энэнь сенаж даралгые нилээд түргэдхэхэ һэн.

— Мүнөө автомашинануудайнгаа кузов үндэр болгожо байнабди. Бүри түрүүнэй тиигэжэ хэһэн байгаа һаамнай, сенаж даралга нилээд урагшаа даб гэһэн байха бэлэй, — гэжэ совхозой парткомой секретарь А. М. Бузин халагланганяар хэлэнэ.

Энэ ажахыда үбһэ хуряалгашье баһал тиимэ эршэмтэйгээр ябуулагдана гэхын аргагүй. Августын 7-ной мэдээгээр бүхы сабшалангайнь 30 процент сабшагдаад, абтаха ёһотой 25 мянган центнер үбһэнэй оройдоол 10 мянган центнерынь һурилэгдөө.

Үбһэшэдэй дунда социалис мүрысөөн бодотоор эмхидхэгдэнэгүй. Тэдэнь диилэнхидээ гэр гэрһээ ябаад хүдэлнэ. Үглөөгүүр орой ажалдаа гарана, үдэшэ эртэ бусашана ха юм.

Ю. КРАСНОПЕЕВ, аймагай «Вперед» газетын хүдэлмэрилэгшэ.
М. НАМЖИЛОВ, манай тусхай корр.

Загарайн аймаг.

Совет орон: ШЭНЭ ҺОНИН

ТОПЧИНОЙ ЭКИПАЖ ТҮРҮҮЛНЭ

КИЕВ. (ТАСС-ай корр. Т. Аркушенко, Н. Пробейголова). Украиныи комбайнернуудай мүрысөөндэ Н. И. Топчин, тэрэнэй туһалагша В. К. Панасовскиин экипаж түрүүлэнхэй. Эдэнэр хүдэлмэриин 21 часай турша соо 53 гектар талмайн шэниисэ хуряажа, 3003 центнер таряа «Колос» комбайнайнгаа бункерһаа тушаагаа. Шэнэ комбайнай энэ бүтээсэнь Украинадаа эгээн ехэдэ тоологдоно.

Республика дотор таряа хуряалгын үедэ хэдэ мянган шэнэ түрүүшүүл шалгаран гараба. Урда районуудай олохон комбайнернууд тус бүридөө 200—250 гектар таряа хуряаһан, 10—17 мянган центнер орооһо гаргажа тушааһан байна. Эдэнэр баруун ба түбэй нютагуудай колхозууд, совхозуудай коллективүүдтэ туһалхын тула машинануудаа абаад ошоно.

АВТОМАТ-ЛИНИ

МОГИЛЕВ. (ТАСС-ай корр. Н. Назарович). Тусхай шэл хоолосто үйлэдбэрилхэ автомат лини Литвагай ССР-тэхи Паневежскэ шэлэй заводто эльгээгдэбэ. Иимэ түхеэрэлгэ Агууехэ Октябриин 50 жэлэй нэрэмжэтэ Могилёвско «Строймашина» заводто бүтээгдээ. Энэнь манай орон доторхи иимэ түхэлэй түрүүшын лини болоно. Тэрэнэй проектээр хараалагдаһан хүсэн — жэл соо юһэ миллион дүрбэлжэн метр шэл хоолосто үйлэдбэрилхэ юм.

КАЗАХСТАНАЙ ГАЗ

АЛМА-АТА. (ТАСС-ай корр. В. Ганжа). Жэлэй эхинһээ хойшо гурбадахи миллиард кубометр газ Казахстанда гаргагдажа абтаа. Энэ гүйсэдхэл түсэбөөр хараалагдаһанһаа гурбан недели урид туйлагдаба. Республика дотор гарган абтаһан иимэ түлишын горитой хубинь Дунда Ази—Центр гэдэг трансконтинентальна сорогоор дамжуулагдаа.

Үнгэрэгшэ табан жэлэй турша соо Казахстанда эмхидхэгдэһэн газай промышленность хурдан түргэнөөр хүгжэжэ байнхай. Түсэбтэ табан жэлэй дүрбэдэхи жэлдэ республикын газай үйлэдбэри табан миллиард шахуу кубометр гэхэ гү, али 1970 онойхиһоо 2,5 дахин ехэ газ түрүүшынхеэ үгэхэнь.

Усть-Илимэй түрүүшын мөөр

УСТЬ-ИЛИМСК. (Эрхүүгэй область). (ТАСС-ай корр. А. Гайдай). Ангарай каскадай гурбадахи шата болохо Усть-Илимэй ГЭС-эй барилга дээрэ ашаглалгада оруулагдаха түрүүшын турбинын томо мөөр тодхогдоо. Энээниие тодхохо туйлай нарин хүдэлмэри час хахадай турша соо дүүргэгдэбэ. 80 тонныи мантан томо булад мөөр Ленинградһаа Ангарай эрье хүрэтэр уһан замаар асарагдаһан байна.

Усть-Илимэй ГЭС-тэ 4320 мянган киловатт хүсэтэй 18 гидроагрегат тодхогдохоор хараалагданхай. Энэ станци электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгын талаар өөрынгөө «эгэшэ» — Братска ГЭС-тэй адли шахуу байха.

Усть-Илимэй барилгашад бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ ороходоо, түрүүшын гурбан агрегадые энэ жэлдэ болзорһоо урид ашаглалгада оруулха уялга абаһан юм.

АЖАБАЙДАЛАЙ ЕХЭ ЗАМДА ОРОХО ШАТАНУУД

Һурагшадай үйлэдбэриин бригадануудай гэшүүдэй бүхэсоюзна слёт

ПЯТИГОРСК. (ТАСС-ай корр.). Августын 7-ной үглөөгүүр Пятигорскдохи В. И. Ленинэй памятнигай дэргэдэ болоһон ехэ митинг дээрэ фанфаранууд зэдэлжэ. Һурагшадай үйлэдбэриин бригадануудай гэшүүдэй бүхэсоюзна следой нээгдэһые тэмдэглээ. Комсомолдо, пионернүүдэй эмхидэ Владимир Ильич Ленинэй нэрын олгогдоһоор 50 жэлэй ойн ушарһаа хабаадагшадта КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй эльгээһэн амаршалгые слётой хабаадагшад ехэ баяртайгаар угтаба.

Бүхы союзна республикануудай түлөөлэгшэд 20 жэлэй турша соо һургуулинуудай ажалай эмхидэлнүүдэй бүтээһэн хүдэлмэриин дүнгүүдые согсолон гаргахын тула Ставропольда суглараа. Ставрополиин «Россия» колхозой Григорополисска станциин поли дээрэ һурагшадай түрүүшын бригадын эмхидхэгдэһэниинь мэдээжэ. Энэ бригада коммунис ёһо заншалай гол эрилтэнүүдые үндэһэ болгон, хүдөөгэй залуушуулые ажалаар хүмүүжүүлхэ эгээн һайн гурим маягай эхи табиһан юм. Мүнөө орон дотор гурба миллион үлүүтэй үхибүүдые нэгэдхэһэн 42 мянган тиимэ бригаданууд ба лесничествэнүүд бии.

Энээн тухай слёдой пленарна заседани дээрэ хэлэгдээ. Тус семинарта ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь Е. М. Тяжельников, СССР-эй гэгээрэлэй министр М. А. Прокопьев, СССР-эй хүдөө ажахын министрэй орлогшо А. П. Чуваров, ВЦСПС-эй секретарь Л. А. Землянникова, түбэй ба республиканска албан зургаануудай түлөөлэгшэд, ВАСХНИИЛ-ай, СССР-эй Педагогикын эрдэмэй академиин эрдэмтэд хабаадаба.

ДОНЕЦКЭ ОБЛАСТИИН ТАРЯАШАДАЙ АЖАЛАЙ ИЛАЛТА

Донецкэ областиин хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд партида, совет арадта КПСС-эй ЦК-гай хандаһан Хандалгаар зоригжон, КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ ба тусэбтэ табан жэлэй дүрбэдэхи жэлые тэмдэглэхэ эрмэлзэн, хүдөө ажахын продуктнуудые бүри ехээр абаха ба бэлэдхэхын түлөө социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлэн, орооһо таряанай баян ургаса хуряажа абаад, гүрэндөө орооһо таряа худалдаха уялганууда дүүргэбэ.

Таряа тушаан абаха гүрэнэй пунктнуудта 700 мянган тонно орооһон оруулагдаа. Энэнь арадай ажахын түсэбөөр хараалагдаһанһаа нилээд дээшээ байна. Шэниисэ, ешмээн, горох худалдан абаха түсэбүүд үлүүлэн дүүргэгдээ. Гүрэндэ орооһо таряан худалдагдажа үргэлжэлһөөр. Областиин колхозууд, совхозууд (кукуруза ба хүрпээ болгогдохо ургамалнуудые оруулалсан) энэ жэл Эхэ оронойнгоо амбаарта 800 мянган тонно тушаахань.

Промышленна предприятинуудай, транспортын ба бэлэдхэлэй эмхинүүдэй коллективүүд ургасаяа хуряаха, орооһо таряа зөөхэ хэрэгтэнь таряашадта ехэ туһа хүргөө.

Областиин хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд намарайнгаа тарилга хаһа саг соонь, эрхим шанартайгаар хэхэ, намарай паар хаҳалха, ерэхэ үбэлдөө адууһа малай хэрэглэхэ үбһэ тэжээлэй нөөсэ бии болгохын тула оролдолго ехээр гаргана. Хүдөө ажахын бүхы продуктнуудые үйлэдбэрилгын, гүрэндэ худалдалгын талаар юһэдэхи табан жэлэй түсэбүүдые дүүргэхын тула шухала бүхы юумэ хэнэ.

АЗЕРБАЙДЖАНАЙ ССР ГҮРЭНДЭ ТАРЯА ХУДАЛДАХА СОЦИАЛИС УЯЛГАНУУДАА ДҮҮРГЭБЭ

Азербайджанай ССР-эй хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, партида, совет арадта КПСС-эй ЦК-гай хандаһан Хандалгада эрхим ажалаар харюусан, залаата ургамалнуудаа эмхитэй һайнаар хуряажа, гүрэндэ орооһо таряа худалдаха социалис уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэбэ. Эндэхи колхозууд, совхозуудһаа бэлэдхэлэй пунктнуудта 240 мянган тонно таряан ороод байна. Энэнь 1974 оной арадай ажахын түсэбөөр хараалагдаһанһаа 58 мянган тонноор ехэ. Гүрэндэ таряан худалдагдажа үргэлжэлһөөр.

Промышленна предприятинуудай, транспортын ба бэлэдхэлэй эмхинүүдэй коллективүүд таряагаа хуряаха, зөөхэ хэрэгтэнь колхозууд болон совхозуудта ехэ туһа хүргөө.

Республикын партийна организацинууд, Соведүүдэй болон ажахын зургаанууд КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1973 оной) Пленумэй шиидхэбэринүүдые, нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэнүүд доторхи заабаринуудые бэелүүлэн, нийтын үйлэдбэриин ашаг үрые улам дээшэлүүлхэ, хлопок, овощ, виноград, үрэ жэмэсүүдые, мал ажалай продуктнуудые бэлэдхэхэ, ерэхэ жэлдэ бэлдэхэ мүнөө жэлэйнгээ түсэбүүдые амжалтатайгаар дүүргэхэ асуудалнуудта анхаралаа хандуулна, хүдөө ажахын үйлэдбэриин бүхы үрэ дүнгүүдэй талаар юһэдэхи табан жэлэй түсэбэй даабаринуудые заатагүй дүүргэхэ бата үндэһэ һуури табижа байна.

ОРОНОЙ ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭ

СССР-эй Центральна статистическэ управлениин мэдээнүүдэй ёһоор, августын 5-да ороной колхоз, совхозууд 37 миллион 139 мянган гектар дээрэһээ орооһото, орооһото бобово ургамалнуудые (кукуруза оруулангүй) хадаһан байгаа. Энэнь ургасын бүхы талмайн 31 процент болоно. Хадагдаһан талмайн гурбанай хоёр хубиһаа үлүү дээрэһээнь орооһо тарян сохигдоһон байха юм.

Хойто Кавказда залаата ургамалнуудые хуряалга дүүрэхэ дүтэлжэ байна. Поволжиин, Түбэй-Хара хүрьһэтэ областьнуудай ажахынууд таряа хадалгаяа улам эршэдүүлжэ байна. Ростовой комбайнернуудай жэшээ даган, механизаторнууд ургасаяа түргөөр, гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряахые шармайн оролдоно.

Хара хүрьһэгүй зонын таряалан дээрэ эршэтэ ажал бурьялна. Рязанска, Московско, Владимирска ба бусад областьнуудай харгы замуудаар шэнэ ургасын таряа шэрэһэн машинанууд шуумайн гүйлдэнэ.

Украинын бүхы тарилгын талмайн гурбанай хоёр хубиһаань ургаса хуряагдаа. Республикын 7,2 миллион гэхэ гү, али унагаагдаһан талмайн 76 процент дээрэһээ тариан сохигдобо.

Белоруссиин, Прибалтикын ажахынууд хадалгадаа оробо. Казахстанда 3,2 миллион гектар дээрэһээ ургаса хадагдаа. Гэбэшье энэнь бүхы талмайн оройдоол 13 процентнь болоно. Энээнэй 2,8 миллион гектарһаа таряан сохигдожо, гүрэнэй амбаарта хаагдаа.

Таряагаа хуряаха зуураа, механизаторнууд ерэхэ жэлэй ургасын үндэһэ һуури табина. Россин Федерациин колхоз, совхозууд намарай тарилгаяа эхилбэ. Хоёрдохи миллион гектар дээрэ намарай паар хахалагдажа байна. Казахстан, Молдави болон бусад республиканууд август һарада газар хахалхые бэлдэнэ.

(ТАСС).

ТҮРҮҮШЫН МИЛЛИОН

САРАТОВ. (ТАСС-ай корр. А. Сыроваткин). Саратовай таряашад Эхэ оронойнгоо амбаарта түрүүшын миллион тонно орооһо таряа оруулба.

Олохон районуудтахи орооһо таряанай абтаса ургаса ехэтэй үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ нилээд дээшээ байгаа. Жэшээлэн хэлэбэл, Ершовско районой 250 шахуу мянган гектар таряалан дээрэһээ га бүриин 18 центнер орооһо тарян абтана.

Соёлой һайндэр

СЫКТЫВКАР. (ТАСС-ай корр. Э. Васильев). Коми АССР-тэ үнгэргэгдэхэ Совет литературын үдэрнүүдтэ хабаадаха бүлэг совет уран зохёолшод Москваһаа поездоор ерээ.

Һайндэрэйхеэр шэмэглэгдэһэн вокзал шадарай талмай дээрэ хотын ажалшадай митинг болобо. Оло мянган барилгашадай, орошодой, таряашадай зүгһөө айлшадтаа хилээмэ-дабһа барюулба. Коми АССР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин түрүүлэгшэ В. Леканов айлшаар ерэһэн уран зохёолшодые амаршалба. СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин секретарь А. Кешоков харюугай үгэ хэлээ.

Айлшад Ухтын нефтьшэдтэй, үрэмдэгшэдтэй, геологуудтай, орошодтой, гол мүрэнэй хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзахаар хараална.

КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэри бэелүүлхын түлөө

АРГА БОЛОМЖОЁО ГҮЙСЭД ЭЛСҮҮЛЭН

Бурлад оронноймнай хүдөөгэй ажалшад юһэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи, тодорхойлхы жэлдэ мал болон таряан ажалһаа бүри ехэ продукци абаха, гүрэндэ худалдаха зорилгоор дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абанхай. Тэдэ уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө партийна, профсоюзай болон комсомолой организацинууд, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд ажалшадай дунда социалис мүрысөө үргэнөөр, үрэ дүн ехэтэйгээр дэлгэрүүлхэ асуудалда гол анхаралаа хандуулна.

Энэ үргэн дэлисэтэйгээр дэлгэрһэн ажалшадай мүрысөөн хадаа ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, хүдөө ажахынуудай продуктнуудые бүри ехээр абаха, газар болон техникээ эрхим һайнаар ашаглаха, үйлэдбэреэ оньһон аргаар, эрдэм наукын ба түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудта түшэглэн эрхилхэ гол шэглэлтэйгээр эмхидхэгдэнэ. Тиихэтэеэ хамта доторойнгоо арга боломжонуудые гүйсэд хэрэглэхэ асуудалтай нягта холбоотойгоор ябуулна.

Социалис мүрысөө эмхидхэхэ, дэлгэрүүлхэ хэрэгтэмнай КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй ба ВЛКСМ-эй ЦК-гай абаһан «1974 ондо мал ажалай болон таряан ажалай продуктнуудые ехээр абаха, бэлэдхэхын түлөө хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй бүхэсоюзна социалис мүрысөөн тухай» тогтоол үндэһэ һуури, гол хүтэлбэри болоһониинь мэдээжэ ааб даа. Тэрэл документын гүн нүлөө доро республикын колхоз, совхозуудай ажалша коллективүүд тодорхойлхы жэлэй түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилэн, мүрысөөндэ эдэбхитэй оролсоо, ажалайнгаа эршэ нэмээн хүдэлжэ захалһан байха юм.

Тэрэ гэһээр долоон һара барагдаба. Үнгэрһэн хахад жэлэй дүн шэнжэлэн харахада, мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ тушааха түсэбтэ даабари нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада, нилээд амжалтатайгаар дүүргэгдэжэ байһаниинь элирнэ. Тэрэшэлэн малай тоо толгой улам үдэһэн, ашаг шэмэнь эли бодо дээшэлһэн зэргэтэй. Ганса энэ амжалта хадаа социалис мүрысөөнэй хүдөөгэй ажалшадай ажал хэрэгтэ али зэргын ехэ үүргэ дүүргэһэниинь харагдана бшуу.

Мал ажалай продуктнуудые бүри ехээр абаха тэмсэлдэ Ярууын, Түнхэнэй, Хурамхаанай аймагуудай колхоз, совхозуудай коллективүүд түрүүлжэ ябана гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй. Тэдэнэр энэ жэлэй түрүүшын хахадай түсэбтэ даабари болон социалис уялгануудаа болзорһоо уридшалан дүүргэжэ шадаа. Тэрэнэйнгээ түлөө магтаалда, шагналдашье хүртөө гээшэ.

Энэ үедэ эрхим амжалта туйлажа, ажалай ёһотойл мастер болоһон малшад манай республика дотор улам олон болоно. Жэшээнь, Сэлэнгын совхозой суута һаалишан Н. Л. Тадвашкина үнеэн бүриһөө хахад жэлэй туршада 2795 килограмм һү һааһан байна. Зэдын аймагай Борьёогой совхозой мэдээжэ хонишон Д. Я. Свистунов 100 эхэ хонин бүхэнһөө 136 хурьга түлжүүлэнхэй. Эрхим амжалтынгаа түлөө нүхэр Свистунов һая СССР-эй ВДНХ-гай Хүндэлэлэй дипломоор, «Москвич» автомашинаар шагнагдаһан байна. Тобшолон хэлэхэдэ, энэ жэлдэ республикын ажахынуудай 207 хонишод зуун эхэ хонин бүхэнһөө зууһаа олон хурьга түлжүүлһэн амжалтатай. Малай үбэлжэлгын үедэ бэелүүлхээр хараалһан социалис уялгануудаа эрхим үрэ дүнтэйгөөр дүүргэһэн 22 малшад ВЦСПС-эй Хүндэлэлэй грамотада хүртүүлхээр зууршалагдаад байна.

Хэнэйшье мэдэһээр, таряан ажал дээрэ хүдэлдэг механизаторнууд хабарай тарилгын хүдэлмэрие эмхитэйгээр дүүргэһэн, харууһалга һайнаар хэхэ гэжэ ехэ оролдоһон байна.

Харин мүнөө хүдөө ажахыдахи ажал хүдэлмэриин халуупшье, тон харюусалгатайшье хаһа эхилбэ. Үбһэ хуряалга, силос болон сенаж даралгада республикын колхоз, совхозууд жэгдэрэн ороод байна. Тэжээл бэлэдхэлгэдэ хабаадагшадай дунда дэлгэрхэ социалис мүрысөөнэй гурим профсоюзай комитедүүд зохёожо, хүсэндэнь оруулаад байна. Мүрысөөнэй гурим ажахы бүхэнэй эрхэ байдалда тааруугаар табигданхай, моральна, материальна урмашуулга үргэнөөр хараалагданхай гээшэ.

Энэ жэлэй ургасые эмхитэйгээр, шанар һайнтайгаар, саг соонь хуряажа абаха ехэ тэмсэлдэ КПСС-эй обкомой бюрогой шиидхэбэреэр һайшаагдаһан Зэдын аймагай хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй гаргаһан үүсхэл элсүүлхы ехэ удха шанартай байһаниинь мэдээжэ. Тиин энэ үүсхэл бултанай хэрэг болгохо зорилгоор эмхидхэлэй үргэн хүдэлмэри колхоз, совхозуудта ябуулагдажа байна. Энэ талаар республикын хүдөө ажахын министерство, совхозуудай үйлэдбэриин нэгэдэл болон хүдөө ажахын ба бэлэдхэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой президиум тусхай шиидхэбэри абаа.

Зэдынхидэй үүсхэл тухай КПСС-эй обкомой бюрогой тогтоолой хэблэлдэ толилогдоһон дары Бэшүүрэй, Захааминай, Кабанскын, Хяагтын болон бусад аймагуудай ажахынуудай коллективүүдтэ хамтын суглаанууд зарлагдажа, тэжээл бэлэдхэл болон таряа хуряалгые һайнаар үнгэргэхэ, бүри ехэ тэжээл суглуулха зорилгоор шэнэ уялганууд абтаа.

Үбһэ хуряалгын хүдэлмэриин эршэ улам шангадана. Илангаяа энэ хүдэлмэри Кабанскын совхоздо һайнаар ябажа байна. Тэжээл бэлэдхэлээр аймаг соогоо түрүүлжэ ябаһанайнгаа түлөө (түрүүшын дүн гаргалгын үедэ) КПСС-эй райкомой, аймсоведэй гүйсэдкомой дамжуулгын улаан тугта хүртөө. Энэ ажахын А. Я. Суворовой хүтэлбэрилдэг түрүү звено 2250 центнер үбһэ һурилөөд байна. Түсэбтэ даабаринь 3120 центнер. Тэдэнтэй мүрысэдэг Х. А. Гергушкинай звеногой коллектив дүрбэн лэ центнерээр гээгдэнхэй.

Бэшүүрэй аймагай «Дружба» колхозой ногооной гурил татадаг «АВМ-538» агрегадан гэшүүд 300 тонно шанар баянтай тэжээл бэлэдхэхэ социалис уялга абанхай. Улаан-Үдын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ, Хяагтын аймагай «Родина» колхозуудай гэшүүд таряа хуряалгын эхилтэр үбһэ хуряалгаяа дүүргэхэ гэһэн эрид шууд эрмэлзэлтэйгээр ажал хүдэлмэреэ ябуулна. Тиигээдшье малай алибаа тэжээл бэлэдхэхэ даабаря урагшань нилээд даб гүүлэнхэй.

Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ илаһан ажахы, район, область, хизаарнуудта дамжуулгын Улаан тугууд барюулагдаха ёһотой. Тиихэ зуураа манай республика дотор илажа гараһан нэгэ аймагта РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан туг 3-һаа 8 мянган түхэригэй мүнгэн шантайгаар барюулагдаа. Колхоз, совхозуудые шагнахын тула мянганһаа хоёр мянга хүрэтэр мүнгэн шантай найман туг тогтоогдонхой. Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ илажа гараһан бригада, фермэ, отделение урмашуулхын тула 500—1000 түхэриг хэмжээтэй 30 шан таһалагданхай.

Тиихэдэ РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй болон ВЦСПС-эй хамтын тогтоол дотор бүхэроссин мүрысөөндэ шалгарһан таряа хуряагшадай агрегадууд мотоцикл, телевизор, радиоприемник, транзисторна приемник болон гарай часаар шагнагдаха гурим тодорхойлогдонхой гээшэ. Мүн социалис мүрысөөндэ хабаадахадаа, ажалай эрхим үрэ дүн туйлаһан колхознигууд, совхозой хүдэлмэрилэгшэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд «1974 оной социалис мүрысөөндэ илагша» гэһэн бүхэсоюзна тэмдэгтэ хүртэхэ байһаниинь мэдээжэ. Харин тиихэдэ табан жэлэйнгээ даабарие болзорһоонь урид дүүргэжэ шадаһан үйлэдбэриин түрүүшүүлдэ нэрынь бэшэһэн дурасхаалта бэлэгтэйгээр «Юһэдэхи табан жэлэй ударник» гэһэн хүндэтэ тэмдэг барюулагдаха юм.

Союзна правительствын, ВЦСПС-эй тогтоолнуудаар урмашуулгын ямар хэмжээнүүдэй хараалагдаһан тушаа хүн бүхэндэ хөөрэжэ мүрысөө эмхидхэхэ, мүрысөөнэй договор баталуулха хэрэг хадаа профсоюзай организацинуудай бэелүүлхэ эгээл харюусалгатай хүдэлмэринь болоно гэжэ дахинаа дабтан һануулалтай болоно.

Тиигээдшье ехэ зорилгонуудай дүүргэлтэ хадаа имагтал эмхидхэлэй хэмжээнһээ, колхоз, совхозуудай хүдөө нютагуудта хүдэлжэ байһан бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай эдэбхи үүсхэлһээ, патриот үндэр уялгаяа үнэн сэхээр дүүргэлтэһээ дулдыдаха байһаниинь ойлгосотой. Ушар иимэһээ мал ажал дээрэ, сабшалан дээрэ, алибаа агрегадуудта хүдэлжэ байһан хүнүүдые ажаһуудалайнь, соёл культурынь, худалдаа наймаанай болон медицинын талаар жэнишэдгүй һайнаар хангажа байха эрилтэ табигдана. Энэ хадаа мүн лэ профсоюзай комитедүүдэй урдаа хараха гол хэрэгынь болоно.

Тинхэ зуураа илангаяа ургаса хуряалгын үедэ хүдөө ажахын ажалшадта туһалалсахаар ерэһэн механизаторнууд, шофернууд болон бусадые һайнаар хангахыень, ажаллахадань таатай зохид эрхэ байдал тогтоохыень уряалха ёһотойбди. Түбхын түрүүндэ хүдөө ажахын хүдэлмэриин дадал дүршэлтэй танил бэшэ хүнүүд тушаа анхарангүй бүри аргагүй.

Иимэ харюусалгатай хүдэлмэриин хүсэндөө хүсэд хүрөөд байхада, профсоюзай комитедүүд ёһотойл ажалай мүрысөө эмхидхэхэ, ажалай, үйлэдбэриин журам нарин нягтаар сахиха, хүн бүхэндэ, коллектив бүхэндэ даабари, социалис уялгыень заатагүй дүүргүүлхэ гээшэ энэ тодорхойлхы жэлэй үндэһэн шухала эрилтэ юм.

С. БАЛЬЖИНИМАЕВ,
хүдөө ажахын ба бэлэдхэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой түрүүлэгшэ.

ДҮНГҮҮД СОГСОЛОГДОБО

КПСС-эй Железнодорожно райком районойнгоо промышленна предприятинуудай, барилгын организацинуудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолон гаргаба.

Байгша оной хоёрдохи кварталай дүнгөөр машина бүтээдэг нэгэдэхи бүлэгэй предприятинуудай дундаһаа «Теплоприбор», хоёрдохи бүлэгэйхидэй дундаһаа киномеханическа заводууд түрүү һууринуудые эзэлжэ, дамжуулгын Улаан тугуудта, хүндэлэлэй грамотануудта хүртэбэ.

Мүн теплосетиин, локомотивна депогой, 834-дэхи мостопоездын, ГАП—1-нэй, гутал оёдог «Труд» нэгэдэлэй, ажахын тоосооной 2-дохи магазинай коллективүүд түрүү һууринуудые эзэлһэндэ тоологдожо, дамжуулгын Улаан тугууд, хүндэлэлэй грамотанууд тэдээндэ барюулагдаа.

А. БОБЫЛЕВА,
КПСС-эй райкомой таһагые даагша.

ФОТО РЕПОРТАЖ

Модон хашаа соо ороходо, дүн сагаан шубуухайнууд иишэ тиишээ һүндэлдэн, шанга шангаар пишаганалдан ганганалдана. Энэмнай Мухар-Шэбэрэй аймагай «Заганский» колхозой галуунай фермэ байба. Эндэһээл томо галуунай мяхан хотымнай эдеэ хоолой магазинуудта эльгээгдэдэг лэ ха гээд абаһаар тухайлхаар.

Үглөөгүүр эртэшье, үдэрэй халуундашье, үдэшэлэншье шуяатай эдэнэрые ажахын дүршэлтэй шубуушад Н. Н. Калашникова, мүн эгэшэ дүүнэр Зинаида, Евдокия (зураг дээрэ) Симухина гэгшэд адуулжа байдаг юм. Мүнөө эдэнэр тус бүридөө 6300 толгой эмэ галуу тэжээнэ.

Дурсагдагша фермын шубуушад байгша ондо 234 мянган үндэгэ суглуулха түсэбөө июнь һарада сүм дүүргэһэн байба. Жэлэй дүүрэтэр эдэнэр үшөө арба мянганһаа үсөөн бэшэ үндэгэ суглуулжа абахаар багсаамжална. Тиимэһээ аймагай бусад ажахынуудта орходоо, тэдэнэр эгээ олон үндэгэ дальбараа болгохоор инкубаторна станци эльгээһэн байха юм.

Зүгөөр иимэ ехэ амжалта миин зүн дэгээн ерээ бэшэ, харин шубуушадай үсэд нэтэрүү габшагай ажалаар мүндэлөө.

— Манай галуу үсхэбэрилэгшэд зоотехнигэйнгээ заабаринуудые наринаар дүүргэжэ, эбтэй эетэйгээр ажаллахадаа, эды шэнээн амжалта туйлажа эхилбэ, — гээд тус ажахын ахамад зоотехник А. Ф. Яковлев эдэнэрэйнгээ ажалые зүб лэ магтана.

Өөрөө А. Ф. Яковлев болон бусад зоотехнигүүд дальбараа, томо галуунуудай байрладаг газар үдэр бүри шахуу ерэжэ, шубуушадта зүбшэл, заабари үгэжэ байдаг болонхой.

Томо галуунуудай байраһаа тээ саанахана түхеэрэгдэһэн

Һургуулиин һурагша Таня Гуслякова галуу... туһа хүргэдэг.

АЖАЛ... ЮРЬ... НЭГ... ҮДЭ...

АЙМАГ СООГОО ШАЛГАРАГШАД

Зэдын аймагай XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой һаалишад зунай һаранuудта һү һаалияа улам дээшэлүүлхын түлөө мүрысөөндэ жагсаад, һайн үрэ дүн туйлана.

Колхозой һаалишад июнь һарада үнеэн бүриһөө 295 килограмм һү һаажа, аймаг соогоо түрүү зэргэдэ гараа. Доодо-Ушөөтэйн отделениин һаалишад мүрысөөндэ онсо шалгаржа, КПСС-эй райкомой, аймгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан тугта, үнэтэ бэлэгүүдтэ хүртэхэһөө гадна, Хүндэлэлэй самбарта бэшэгдээ. Аймаг, колхоз соогоо эрхимлэһэн Доодо-Ушөөтэйн отделениин һаалишад жэлэй эхинһээ үнеэн бүриһөө 1219 килограмм һү һаажа, хахад жэлэйнгээ түсэб 122 процент дүүргэһэн байна. Отделениин һаалишадай дунда дэлгэрһэн мүрысөөндэ онсо шалгаржа, хахад жэлэй туршада үнеэн бүриһөө 1373—1324 килограмм һү һааһан хэдэн һаалишад эндэ бии. Тэдэнэй тоодо Ц-Х. Цыренова, Д. Чагдурова болон бусадые нэрлэмээр.

Колхозой нэгэдэхи гүүртын һаалишад зунай үедэ һү һаалияа дээшэлүүлхэ талаар һайн үрэ дүн туйлана. Гүүртын һаалишад июль һарада үдэр бүри бүхы үнеэдһээ 25 центнер һү һаажа, тоһоной заводто тушаагаа. Энэнь июнь һарынхида орходоо 1,5 дахин ехэ болоһон байна. Урда жэлнүүдтэ эды шэнээн һүн хэзээдэшье һаагдадаггүй байһан юм гэжэ гүүртын һаалишад мэдүүлнэ.

Ажалаа зүбөөр эмхидхэхэ, шанаржуулагдаһан тэжээл малдаа үгэхэ, үнеэдээ һүниндөө һайса бэлшээжэ, үдэртөө гурба дахин һааха талаар тодорхой хэмжээ ябуулгануудай бэелүүлэгдэһэнэй ашаар зунай үедэ үнеэдһээ һү һаалга нилээд дээшэлһэн байна. Мал адуулагшад Д. Сайкеев, Б. Чагдуров, Г. Онгороев, А. Г. Вершинин гэгшэд һү һаалга дээшэлүүлгэдэ ехэ үүргэтэй.

Фермын зуһалангай хото хорёо һайнаар түхеэрхэ, зунай һайн бэлшээри хэрэглэхэһээ гадна, малда нэмэлтэ тэжээл бэлэдхэхэ асуудалда ехэ анхарал хандуулна. Эндэхи һү һаалиин гүүртэнүүдэй хото хорёонь һайнаар түхеэрэгдэнхэй. Һаалишан бүхэнэй үнеэдээ һааха таһалга-хорёонууд түхеэрэгдээ. Үнеэдтэ бурдууг бэлдэхэ томо-томо тогоонууд тодхогдонхой.

Үнеэдые бэлшээхэ, нэмэлтэ тэжээл үгэхэ, уһалха, һааха дүрим фермэ бүхэндэ зохёогдоод, наринаар сахигдана.

Д. ДУГАРОВ.

«Хүндэлэлэй тэмдэг», Октябриин Революциин орденто үнинэй һаалишан Варвара Александровна Власовае танихагүй хүн Елань һууриинда үгы ёһотой. Ушарынь хадаа Варвара Власова жэл бүри даалгагдаһан ажалдаа горитой амжалта туйлаһагнараа мэдээжэ болонхой юм. Үнгэрэгшэ жэл энэ нүхэрнай үнеэн бүриһөө 3157 килограмм һү һаажа, даабаряа холо үлүүлээ. Мүнөөшье Варвара Власова илалтаяа улам батадхахаар ажаллажа байнхай. Тэрэ жэлэй түрүүшын хахадта үнеэн бүриһөө 1400 килограмм һү һаагаад байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Кабанскын аймагай Байгалай совхозой һаалишан В. А. Власова.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

ОХИН-БУЛАГАЙ ХОНИШОД УЯЛГАЯА ҮЛҮҮЛБЭ

Совхозой хонишод 39 отарынгаа хонидой нооһо хүдэлмэриин 20 үдэртэ хайшалжа, гүрэндэ «сагаан алта» худалдаха дээшэлүүлэгдэһэн даабаряа 25 центнерээр үлүүлэн дүүргэбэ. Түсэбэй ёһоор 710 центнерэй орондо 735 центнер нооһон тушаагдаа. Хонин бүриһөө 3,3 килограмм нооһон абтаа. Ахалагша хонишод С. С. Поликов, Ф. А. Герасимов, А. К. Разуваев, Г. Е. Корабенков, В. Е. Судомойкин гэгшэдэй харууһалдаг отарануудай хонин бүхэнһөө 4—4,7 килограмм «сагаан алтан» хайшалагдаа. Жэшээлхэдэ, үнинэй хонишон С. С. Поликов 689 эрьеһээ 9 центнер нооһо даабариһаа гадуур абажа, совхозойнгоо жасада таба мянга гаран түхэригэй нэмэлтэ олзо оруулаа.

Ажахын жэл соо оруулдаг бүхы доходой хахадһаа ехэнхи хубинь хонин ажалһаа абтаба. Үнгэрэгшэ жэлдэ совхозой кассада энэ һалбариһаа 16500 түхэригэй сэбэр олзо ороо. Совхозой дирекци, парткомм, мэргэжэлтэд болон хонишод хонидоо олошоруулха, үүлтэрыень һайжаруулха, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ талаар горитой ажал ябуулдаг. Нэн түрүүн ахалагша хонишодоор дааһан хэрэгтээ харюусалга ехэтэйгээр хандадаг, оролдосо ехэтэй хүдэлмэришэд, илангаяа коммунистнууд, комсомолшууд томилогдонхой. Отара бүхэндэ сарайһарабша баригданхай. Тиимэһээ ямаршье харалган хүйтэн, хура бороондо хурьгад даарадаггүй. Нарай хурьгад, эхэ хониндо витамин ехэтэй тэжээл ехээр бэлэдхэгдэдэг. Ажахын 39 отара харууһалагдадаг 22.000 гаран хониной отаранuудай үбэлжөөндэ жэл бүри 4000—5000 центнер набшаһата тэжээл бэлэдхэгдэжэ асарагдадаг. Мүнөө жэлдэ һурагшадай хүсөөр 2000 гаран центнер иимэ тэжээл бэлэдхэгдээд байна.

Хурьга олоор түлжүүлхэ, нооһо ехээр абаха талаар хонишодой дунда дэлгэрһэн мүрысөөндэ С. К. Разуваев, Ч. Н. Бадмажапов болон бусад эрхим үрэ дүн туйлаһанайнгаа түлөө тус тустаа 150 түхэригөөр шагнагдаа. Тэдэнэр зуун зуһаг хонин бүриһөө 90-95 хурьга, хонин бүхэнһөө 3,4—3,7 килограмм нооһо абаа. Ажахын хонишод хурьгадаа эхэһээнь үни илгаад, искусственна үрэжүүлгэдээ һайнаар бэлдэжэ байна. Гүрэндэ тушаагдахаар 9 отарын 6000 хонид тусгаар харууһан дээрэ байлгагдажа, шахан таргалуулагдана.

Б. ЖАМБАЛОВ,
манай корр.

ЛЕКТОРНУУД ҮБҺЭ ХУРЯАЛГА ДЭЭРЭ

БЭШҮҮР. Партиин райкомой штатнабэшэ лекторнууд лекторэй ээлжээтэ үдэртэ хүдөө нютагууд гараа.

Совет-американ уулзалганuудай дүнгүүд тухайда лекторнууд хүн зондо хөөрэжэ үгэбэ. Лекторнууд аймагай колхоз, совхозуудай үбһэшэдэй звенонуудта гараа. Бэшүүрэй совхозой, «Дружба», «Рассвет» колхозуудай, Бодонгуудай совхозой үбһэшэдэй звенонуудта ошожо, эдэнэр лекцинүүдые уншаа. Хамтадаа 18 лекци, хөөрэлдөөн хэгдээ.

Аймагай колхоз болон совхозууд үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэри үргэн дэлисэтэйгээр ябуулжа байна. «Дружба», «Рассвет» колхозууд һаяын үдэрнүүдтэ үбһэнэй гол шухала хүдэлмэри дүүргүүтэй байна. Аймаг бүхы дээрээ үбһэ хуряалгын хүдэлмэри ойрын 10 хоногой туршада ехэбшэлэн дүүргэхээр хүдэлнэ.

И. ИСТОМИН.

ПСКОВСКО ОБЛАСТЬ. «Торошнно» совхозой тэжээл бэлэдхэлгын график соо звеньевой В. Сафроновой нэрэ тушаа үдэр бүри 150 гэһэн, энээнһээшье ехэ тоо табигдадаг. Энэ тоо юу харуулнаб гэхэдэ, коммунист В. Сафроновой хүтэлдэг коллективэй силос дарахадаа түсэбһөө тэды шэнээнээр дүүргэдэгые харуулна. Совхоздо үбһэ ногооной баян ургаса ургаа. Тиин силос дараха жэлэй түсэб дүүргэгдээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. Сафроновой звено клевер хуряажа байна.

ТАСС-ай фотохронико.

Танилсагты: шэнэ арга

ТҮРГЭНӨӨР, ШАНАРТАЙГААР...

Тамбовско районой «Амурский партизан» колхозой сабшалан дээрэһээ түсэблэһэнһөө хоёр дахин ехэ—70 тонно үбһэн, 200 тонно шахуу сенаж үдэр бүри абтажа бэлэдхэгдэнэ. Энэ хадаа Амарай областиин тэжээл бэлэдхэгшэдэй эгээл һайн дүнгүүдэй нэгэн болоно. Тус ажахы үнеэн бүридэ дүрбэн тонно сенаж, хоёр тонно үбһэ нөөсэлжэ үрдеэд байнхай.

— Тэжээл бэлэдхэлгэеэ урагшатайгаар ябуулха хэрэгтэмнай бригадын подрядна арга горитой туһа хүргэнэ,—гээд колхозой ахамад агроном Анатолий Алексеевич Филимонов хөөрэнэ, — тэжээл бэлэдхэдэг бүхы дүрбэн бригадамнай ажахытайгаа хэлсээ баталаа. Тэрээн соонь хэгдэхэ ажалайнь хэмжээн, саг болзорһоонь гадна, урмашуулгын гуримууд тодорхойлогдонхой. Үбһэшэдэй салин хүлһэн абтаһан продукциинь хэмжээнэй, мүн шанарай зэргээр түлэгдэнэ. Тэрэшэлэн тэжээлээ эрхим шанарай, богони болзорто бэлэдхэһэнэй түлөө нэмэлтэ түлөөри үгтэхөөр хараалагданхай.

Ажахын сабшалан дээрэ ажалай эмхидхэлэй иимэ шэнэ гурим түргэнөөр байгуулагдаагүй юм. Хэды жэлэй саада тээ колхоз оройдоол 700 гектар сабшалан, бэлшээритэй байһан. Тэрэнэйнь диилэнхи хуби намагжаһан, үбһэ ногоонойнь ургаса муугаар ургадаг, тиимэһээ тэжээл горитой худалдажа абадаг бэлэй.

Һүүлээрнь ахамад агрономой шэнээр ерэжэ томилогдоходонь, колхознигууд газараа эзэн ёһоор элдүүрилжэ, үрэжэлыень һайжаруулжа захалаа. Һөөг бургааһыень отолжо, 300 гектарай намаг хатаагаа. Ашаг багатай газараа һайнаар элдүүрилһэнэйнь ашаар сабшалан, бэлшээринь 1.500 гектараар үргэдхэгдөө юм. Тэрэнээ үтэгжүүлээд, гурбанай хоёр хубидань олон жэлэй ногоо тариһаниинь үбһэ ногоонойнь ургаса 7—10 дахин дээшэлһэн байна.

Үндэһөөрөө һайжаруулагдаһан газарай ашаг шэмын эрид нэмэхэдэ, тэжээл бэлэдхэлгэдэ бригадын подрядна арга хэрэглэбэл, бүришье зохисотой гэһэн бодол эндэ түрөө юм. Тиигэжэ парткомой заабаряар тэжээл бэлэдхэгшэдэй бригаданuудые дүршэлтэй механизаторнууд хүтэлбэрилөө һэн. Анхан байгуулхадаа, коллектив бүхэндэ бригадын гурим тухай хөөрэлдөөн үнгэргэгдэжэ, колхоздо, мүн колхознигууд-

НЮТАГАЙ СОВЕДЭЙ ДЕПУТАТ

Түнхэнэй аймагай ажалшадай депутадуудай Соведэй депутат Мария Ринчиновна Мантурова хори гаран жэлэй турша Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Хойто Харланай һүнэй фермэдэ һаалишаар хүдэлжэ байдаг. Жэлһээ жэл бүри түсэб уялгануудаа амжалтатайгаар дүүргэжэ, гансашье ажахыдаа бэшэ, харин бүхы аймаг соогоо суурхажа ябадаг. Энэ жэлэй долоо һарын туршада Мария Ринчиновна үнеэн бүриһөөнь 1540 килограмм һү һаагаа.

Депутат Мария Ринчиновна аймагай Соведэй хүдөө ажахын талаар саг үргэлжын комиссиин гэшүүн юм. Мэнэ һаяхана Тоорын сомоной Соведэй сесси нүхэр Мантуровае Хойто-Харланай һүнэй фермын дэргэдэхи депутадуудай постые даагшаар баталаа. Тэрэнэй үүсхэл оролдолгоор фермын һаалишад, һү һаахынгаа хажуугаар, тэжээл бэлэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа байна. Фермын хүдэлмэрилэгшэд энэ жэл 200 гектар сабшалан ба таримал ногоо хуряажа абаха гэһэн уялга абаад, тэрэнээ амжалтатайгаар дүүргэжэ байнхай.

Депутадуудай постые даагша Мария Ринчиновна тэжээл бэлэдхэлгэдэ үндэр бүтээсэтэйгээр ажаллажа, бүгэдэндэ үльгэр жэшээ харуулна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Мария Ринчиновна Мантурова.

О. БЕРЕЗКОВОЙ фото.

ГУРБАН ТААНАРАА МАГТАНАМ

Зурагаал

Буряад оромнай уужам, баян даа. Мүнгэн туулгата Саянай уулануудһаа эхилээд, хүхэ номин долгидоо һэжэрэн шэдэлдэг харьялаа түргэн урасхалта Витим хүрэтэр нэмжынэл. Баялигынь — тооложо барашагүй! Байгалай суута омоли. Баргажанай үнэтэ булган, Хори, Зэдын тала бүрхөөдэг хүбэн сагаан нооһотой хонин һүрэгүүд, Яруунын хурдан хүлэгүүд, хадата Ахын шэмэг болоһон һарлагууд, Баунтын зураг шэнги һайхан оронууд, Үргэн ехэ дайдаарнай алтаран халюурһан шэнниисэтэ таряалан...

Эхэ ороноо баяжуулха, суурхуулха гэһэн халуун хүсэлтэй хүн зоноймнай гараар энэ баялиг арьбадхагдана бүтээгдэнэ гээшэ гэжэ хэндэшье мэдээжэл. Алтан гарта ажалай баатарнууд манай Буряад орондо олон даа!

Манайшье Үльдэргэ суутай, солотой хүнүүдтэйл даа. Нэрлэн хэлэхэдэ, Социалис Ажалай Герой, багша, уран зохёолшо Цокто Номтоевич Номтоев, наһажаал коммунист, дайнай ветеран, удаан сагта колхозой түрүүлэгшэ ябаһан Жамбал Доржиевич Сампилон, Ленинэй орденто хонишон Дулма Чимитовна Цыбенова гэгшэд габьяата ажалаараа республика соогоо суурханхай.

Цокто Номтоевичые мэдэхэ, танихагүй, тэрээн тухай дуулаагүй хүн үсөөн байха. Бүхы Зүүн-Сибириин багшанарай дундаһаа эгээл түрүүлэн Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөө һэмнай. Цокто Номтоевич мүнөө пенсидэ гаранхайшье һаа, олониитын ажал хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан зандаа. Һонирхолтой лекци, уулзалгануудые ходол үнгэргэжэ байдаг. Холо ойрын малшад, хонишод, һаалишадай хүлеэдэг хүндэтэй айлшаниинь юм. Хото городшье ерэжэ, хүдэлмэришэдтэй, студентнэртэй уулзадаг, туһатай зүбшэл үгэдэг. Миин лэ багша бэшэ, харин үшөө мэдээжэ уран зохёолшо тула шэнэ шэнэ зохёолнуудтаяа хирэ-хирэ болоод лэ, олониитые танилсуулжа байдаг Цокто Номтоевич Эхэ оронойнгоо эрэлхэг сэрэгшэ ябаһан юм. Тэрэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда баатар зоригтойгоор тэмсэжэ, хархис фашистнуудые һүнөөн даралсаа һэн. Энээнэйнь гэршэ — олон тоото орден, медальнууд байха. Би һурагшань хадаа Цокто Номтоевичые һайн мэдэхэб. Тэрэ ехэ түбшэн даруу зантай, налгай хандасатай хүн. Ажалша бүхэриг хадаа ямаршье хүдэлмэри голохогүй. Өөр тухайгаа, өөрынгөө габьяануудые тоолон хөөрэхэ ехэ дурагүй. Бидэнэрэй, һурагшадай «дайн тухай, дайнда ябаһанаа хөөрэжэ үгыт!» — гэжэ дарья табилдахада, түрүүшээр нэгэ мэхэтэйхэнээр миһэд гэн, һүүлээрнь бодолгото болон, намдууханаар хөөрөөгөө эхилхэдээ, дайшалхы нүхэд тухайгаа, тэдэнэрэйнгээ байлдаануудта яажа баатаршалга гаргаһан тухай манай зүрхэ сэдьхэлэй доһолтор хөөрэгшэ бэлэй. Өөр тухайгаа олон үгэ хэлээшьегүй һаань, багшынгаа хүнэй нюрганда хоргодожо ябаагүйень бидэ мэдэгшэ һэмди. Цокто Номтоевич, ямаршье хэрэгтэ халуунаар оролсожо, эдэбхи үүсхэл гаргажа байдаг.

Бидэ, һурагшадынь, багшаараа омогорходогбди, тэрээнһээ жэшээ абахые оролдодогбди.

Тиихэдэ, Жамбал Доржиевич Сампилов тухай баһа богонихоноор хөөрэхэдэ иимэ.

Жамбал Доржиевич нютагайнгаа зондо айхабтар хүндэтэй хүн юм. Түрүүлэгшын тушаалһаа гараһаар унинэй. Тэрэ мүнөө тусхайта пенсионер. Теэд нэгэшье суглаан, нэгэшье зүблөөн Жамбал Доржиевичгүйгөөр болодоггүй. Хэлэһэн үгэнь хүндэтэй, хододоол дэмжэгдэжэ байдаг. Залуу хүтэлбэрилэгшэдэй талаһаа ямар нэгэн алдуугай гаргагдажа, колхоздо ямар нэгэ хохидол болоо һаань, нютагай зон хэлсэдэг: «Жамбал Доржиевичай түрүүлэгшэ байгаа һаа, иимэ юумэн болохогүй һэн» г. м. Би иигэжэ хэлэхэдээ, колхознай ходо муу байдаг гэнэгүйб, манай колхоз мүнөөшье нэрэтэй суутай ааб даа. Гэбэшье хаа-яа дутуу дунданаудай гарахада, Жамбал Доржиевич хара амяа хараад, «нам тухайл һайнаар хэлсээ хадаа болоо», гээд байдаггүй, харин бүхы зүрхөөрөө хамтын хэрэгэй түлөө үбдэжэ, үргэһэ нойроо алдашадаг. Залуу мэргэжэлтэдтэ, шэнэ түрүүлэгшэдэ туһатай зүбшэл заабари үгэжэ, өөрынгөө дүй дүршэл дамжуулхые оролдодог. Зарим ойлгосо багатайшуулые зэмэлээдшье абадаг. Мүнөө үедэ тэрэ арадай музей даагшаар хүдэлнэ. Юрэдөөл, хүдэлмэригүй байжа шадахагүй хүн даа. Углөөгүүр эртэ бодоод, уһанда ошоо һаа, тэндэ заатагүй Жамбал Доржиевичтай ушархат. Баагтай ябаган тэргэ хонгирууулан, аажамханаар гэшхэлэн ябаха. Һүүлээрнь харахада, правлени тээшэ алхалха. Баһа музейдэшье хэхэ хэрэг олон байгаа ааб даа.

«Бэеэ гамнахаяа яанэ гээшэб?» гэжэ зон хэлсэхэ. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайе һэтэ ябажа гараа, орден, медальнуудшье олон. Арбаад жэлдэ түрүүлэгшын нойргүй һүнинүүдые үнгэргөө. Тиигэжэ бэеэ ехэ муудхааһан юм. Заримдаа үбдөөд, хэбтэриин болошоходонь, хотон соомнай хооһон шэнги болошодог. Энээниие хүн бүхэн обеордог, тиигээд бэе бэеһээ һурагшалдаг: «Жамбал Доржиевичай бэе хэр бэ?» Үбдөө гэжэ дуулдаа һаань, ехэ муу болодог. Эдэгэхыень хүн хүлеэжэ ядадаг. Энээниинь мэдэпэн шэнги, хүндэтэ түрүүлэгшэмнай элүүр болоод лэ, дахинаа ажал хэрэгтээ хам оролсодог. Жамбал Доржиевич тухай ном лэ бэшэхээр хүн. Тэрээн тухай бэшэһэн уран зохёолшо уншагшаарадта үшөө нэгэ һонин хүнэй, ёһотой коммунистын образ бэлэглэхэ һэн.

Тиихэдэ Дулма Чимитовна Цыбенова манай Үльдэргэ бүри залуухан басаган байхадаа бэри болоно бууһан юм. Даша-Жамса нүхэртээ ехэ эбтэй зетэй һуужа, долоон үринэрөө өөдэнь болгожо байтарнь үбшэндэ нэрбэгдэжэ, нүхэрынь наһа барашоо бэлэй. Дулма Чимитовна уйдхар гашуудалда даргадашоод, гараа һула табяад байгаагүй. Бэлбэһэн эхэнэрэй зангаар бархиржа, уйлажа һураагүй. Харин «хоёр шүдөө хам зуужа, хамсыгаа шамажа», хамтын ажалда бүри эдэбхитэйгээр хабаадаа. Хониной отара даажа абаад, хаба шадалаа туршаа. Үхибүүдынь тиихэдэ булта шахуу һургуулиин шабинар байгаа. Эсэгэгүй үлэһэн хүүгэдые хүмүүжүүлхэнь хүндэ даа. Теэд һургуули, партком, сельсовет туһалаа. Манай гүрэндэ засаг түрэ, арад зон хоёрой нягта холбоотойнь ямар һайн бэ! Мүнөө үхибүүдынь булта «борьбо дээрээ бодонхой». Ехэ басаган Галинь Буряадай гүрэнэй багшанарай институт дүүргээд, багшална. Баир хүбүүниинь технологическа институтда һурана. Даваажад басаганиинь бухгалтер болохо юм. Доржо хүбүүниинь арбан класс дүүргээд, эжыдээ хамһалсажа байна. Бэшэниинь һургуулидаа ябана.

Дулма Чимитовна гүрэн түрынгөө аша туһые мэдэржэ, жэшээтэ ажалаараа ашыень харюулан байдаг. Тэрэ жэл бүри зуун эхэ хониһоо зуун арбаад хурьга абажа, бүрин бүтэнөөр түлжүүлдэг. Хонин бүриһөө 3—4 килограмм нооһо хайшална. Энэнь үдэр бүриин эсэшэ сусашагүй ажалайнь үрэ дүн лэ.

Эхэ орон, Совет правительствамнай Дулма Чимитовнагай габьята ажал үндэрөөр сэгнэжэ, Ленинэй орденоор шагнаа. Нютагаархин, арад зон орденто хонишондоо этигэл найдабари үзүүлжэ, Бурядай АССР-эй Верхово Соведэй депутат болгон дэбжүүлбэ. Депутат Дулма зонойнгоо найдабари харюулжа, бүри эршэмтэйгээр, бүри зоригтойгоор ажалаа ябуулжа байнхай. Тэрээнэй амжалтанууд тухай аймагайшье, республикынхишье газетэнүүдтэ гарана.

Иимэл хүнүүд лэ даа. богонёор хэлэхэдэ, нютагаймнай гурбан түрүүшүүл, коммунистнууд багша, колхозой түрүүлэгшэ, хонишон. Иимэл хүнүүд нютаг ороноо баяжуулна, суурхуулна ха юм. Иимэ хүнүүдэй байһан сагта коммунизмын туяа хэзээдэшье залирхагүй, улам улам хүгжэн, юртэмсэдэ дүүрэн гэрэлтэхэл.

Ц-Х. ДАРИБАЗАРОВА,
Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай студентка.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

ХҮГЖЭЖЭ БАЙГАА ОРОНУУДАЙ ЗАХИЛААР

БУДАПЕШТ. Тепловозуудые, булүүрэй түхеэрэлгэнүүдые, хүсэтэ гидротурбинануудые, компрессорнүүдые бүтээн гаргадаг «Ганц-Маваг» завод Венгриин Арадай Республикын машина бүтээлгын томо предприятинуудай тоодо ородог. Тэрэнэй бүтээн гаргаһан продукци дэлхэйн дэлгүүр дээрэ үндэрөөр сэгнэгдэдэг. Тиигэжэ энэ предприятиин тэмдэгтэй турбинанууд болон бусад машинанууд Польшодо, Румынида гидроэлектростанцину у д ы е барилгада үргэнөөр хэрэглэгдэһэн байна.

«Ганц-Маваг» завод болон хүгжэжэ байгаа оронуудай иимэ предприятинуудай хоорондохи харилсаа холбоон жэл ерэхэ бүри ургана, бэхижэнэ. Индиин Махараштра штадта ГЭС барилгада венгер үйлэдбэриин 2 турбина мүнөө хабсаргагдажа байна. Тэрээнһээ гадна, Гималайн хадануудаи урда ташаланда баригдаха электростанцида хэрэглэгдэхэ турбина Инди эльгээхэ тухай хэлсээн баталагданхай. Венгер турбинанууд Перудашье хэрэглэгдэхээр хараалагданхай.

БЕРЛИНЭЙ ЭЛЕКТРИЧКЫН 50 ЖЭЛ

БЕРЛИН. Берлин, хотын эгээл түргэн, эгээл зохид, эгээл үнэгүй транспорт—хотын түмэр замые электрын элшэ хүсөөр ябуулдаг болоһон сагһаа хойшо 50 жэл үнгэрбэ. Энэ зам «Эс-бан» гэжэ хуряангыгаар нэрлэгдэдэг. Зохидоор түхеэрэгдэһэн шара-улаан үнгэтэй экспресс хэдэхэн минутын турша соо Берлиндэ ажаһуугшадые ажалдань абаашана, магазинуудаар город соогуур ябуулна. Туристнуудай автобус cooһoo хараһанһаа хэдэ дахин үлүүгээр экспресс соогоо хотын гоё һайханиие харахаш.

Берлин хотынхид «Эс-бандаа» дуратай юм. ГДР-эй нииславдэ һуудаг хүн бүхэн жэлэй турша соо 184 дахин электричкээр ябадаг байна. Электричкэ 14 ондоо маршрудтай. Поезднуудай ябасые хинан шалгаха тон нарин автомат арганууд, тэдэниие автомат аргаар жолоодолго ажалыень бүри һайжаруулна. Поезд гуримһаа ехэдээл һаа, 3 секундаар алгасажа болохо.

ҮНДЭР УРГАСЫН ФАБРИКА

ВАРШАВА. Щецинскэ тохойн үзэсхэлэн гоё эрьедэ оршоһон «Полице» гэжэ химиин асари ехэ комбинадые Польшодо «үндэр баян ургасын фабрика» гэжэ нэрлэдэг. Орон дотор фосфорой үтэгжүүлгэ үйлэдбэрилгын табанай нэгэ хубинь эндэ гаргагдадаг. Ганса энэ табан жэлдэ «Полице» комбинат Польшын арадай ажахыда 14 миллиард злотых сэнтэй химиин продукци үйлэдбэрилэн гаргаха.

Энэ жэлһээ эхилээд, тэрэ республикын химиин индустриин барилгын габшагай ажалай талмайнуудай нэгэн болохо юм. Тэрэниие үргэдхэһэнэй, үйлэдбэриин нэмэлтэ барилгануудые бодхооһоной ашаар 1976—1980 онуудта химиин продуктнуудые үйлэдбэрилгэ 2,5 дахин дээшэлхэ.

АЛДАРТА ОЙ

ХАНОЙ. Индохитадай асуудалаар 1954 ондо Женевэдэ баталһан хэлсээнүүдтэ гар табигдаһаар 20 жэлэй ойе ДРВ-гэй олониитэ тэмдэглэжэ байна. Энэ түүхэтэ ушар Вьетнамай революцида ехэ алхам болоһон байна гэжэ ПТВ-гэй ЦК-гай орган — «Нян зан» газетэ бэшэнэ. Бэеэ даанги байдал, бата нэгэдэл ба газар тухай вьетнам арадай национальна үндэһэн эрхэнүүд тиихэдэ мэдэрэгдээ һэн. Ороной газарай хахадайнь сүлөөрүүлэгдэхэдэ, Хойто Вьетнамда социализм байгуулжа эхилхэ арга олдоо бэлэй.

Үнгэрһэн 20 жэл Вьетнамай революциин зүб хараа шугамтай байһые гэршэлээ гээд газетэ тэмдэглэнэ. Энэ сагай турша соо вьетнам арад хүшэр бэрхэшээлнүүдые дабажа гараа, тэрэнэй түүхэдэ алдарта замай хуудаһанууд бэшэгдээ.

(ТАСС).

НЮДЭЕЭ ЯАЖА ГАМНАХАБ?

Врачай зүбшэл

Элдэб аюулһаа болоно, нюдэеэ гэмэлтэһэн хүнүүд манда хандадаг гээшэ. Тэдэниие аргалжа, элүүр болгохын тула бидэ — врачнар оролдодог, шадабари, мэргэжэлээ гаргадагбди. Энэ багахан хөөрөөндөө хүн бүхэн нюдэеэ яажа гамнаха тушаа тобшохоноор хэлэхэ хүсэлтэйб.

Зарим хүнүүд бага наһанһаа нюдэеэ гамнаагүй дээрэһээ шэл зүүхэ, өөрынгөө гэмээр оһолтоһонһоо боложо, огто харахаяа болихо баатай болодог. Иигэжэ наһанай гасаланда орохогүйн тула хүн бүхэн нюдэеэ яажа гамнаха ёһотойб гэжэ һайн мэдэхэ зэргэтэй.

Хүнэй нюдэндэ шорой, шохой, модоной хибэдэһэн, түмэрэй шэрээдэһэн элдэб шалтагаанһаа орошодог гээшэ. Эдэ бүгэдэһөө нюдэеэ хамгаалхын тула хүдөөгэй механизаторнууд, түмэршэ, модошо дархашуул, элдэб маркын станогто хүдэлдэг фабрика, заводуудай хүдэлмэришэд ажаллахадаа тусхай шэл заабол зүүхэ хэрэгтэй.

Гагнуури хэдэг хүнүүд, булад хайлуулагшад үдэр бүри һаргама гал харадаг гээшэ. Тэдэнэр ажалдаа хара шэлтэй халхабша хэхэ баатай болодог. Зарим хүдэлмэришэд хара шэл зүүнгүй ажаллажа нюдэнэйнгөө хараа муудуулна.

Эндэ нэгэ жэшээ дурдамаар гэжэ һананаб. Токарь Н. Р. Кожевциков нюдэндөө түмэрэй шэрээдэһэ оруулхадаа манда ерэһэн байна. Ажалдаа нюдэнэй шэл зүүхэ хэрэгтэй гэжэ манай хэлэһэнэй һүүлээр, тэрэ энэл үбшэнэй шалтагаанаар манда үшөө хоёр дахин хандаһан байна. Врачай хэлэһэн зүбшөөлые хараадаа абангүй, урдынхяараа ажаллаһанай гэмээр Кожевников манда, Одессэ хотын нюдэнэй үбшэ аргалха Филатовай нэрэмжэтэ эрдэм шэнжэлэлгын институдай дэргэдэхи клиникэдэ эмшэлүүлһэншье һаа, тэрэнэй нюдэнэйнь хараа һайжараагүй. Энэ ушарһаа боложо, дээрэ нэрлэгдэһэн нүхэр өөрынгөө дуратай ажал орхихо баатай болоо. Мүн слесарь мэргэжэлтэй И. И. Шмелев гэгшэ дээрэ хэлэгдэһэн бариимтые тоогоогүй дээрэһээ нюдэеэ ехээр гэмэлтээжэ, республиканска больницада гурба һара аргалуулһан байха юм.

Хүн бүхэн ямаршье ажалда хүдэлхэдөө хододоо һаримжатай, элүүр энхэ ябаха гэжэ оролдохо зэргэтэй гээд эндэ онсо тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Дээрэ хэлэгдэһэн хүдэлмэришэд али нэгэ нюдэнэйнгөө халта һулаар харадаг болобол, заабол врачта хандаха хэрэгтэй.

Элүүр нюдэтэй ябаха гэбэл, хүн бүхэн хаанашье хүдэлхэдөө, амаржашье байхадаа ходо һэргэлэн, эмшэлэгшэдэй хэлэһэн зүбшөөлые сахин ябаха ёһотой.

В. МОГЗОЕВ,
врач.

Зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдана

БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ ОРФОЭПИ ТУХАЙ

(Үргэлжэлэл. Эхниинь августын 7—8-най номерто).

в) Олонхи нютаг хэлэнүүдтэ Ө фонемэ бии. Тэрэ хэдэн диалектдэшье (илангаяа ага нютаг хэлэндэ) бии гэжэ һанагдана: төлеөн, зөөлөн, өшөөһөн. Бэшэгэй дүримдэ түс фонемые Ү үзэгөөр тэмдэглэдэгбди. Жэшээнүүдые харахада үзэе: өдө (ородоор перо) — үдэ (ородоор полдень), үхэхэ (ородоор умереть) — өгсэхэ (ородоор подниматься в гору), хөхө (ородоор голубой), хүхэ (ородоор соси); бөлэ (ородоор двоюродный брат) — бүлэ (ородоор сбитый масло); дөрхэ (ородоор смотреть) — дүрхэ (ородоор набмнуть), өлдөхэ (ородоор голодать) — үлдэхэ (ородоор гнать), бөтөхэ (ородоор задохнуться) — бүтэхэ (ородоор быть исполненным), эрүү (ородоор челюсть) — үргэн (ородоор широкий), өнгэ (ородоор цвет) — үнгэ (ородоор мни) г. м.

Ө абяантай иимэ үгэнүүдые орфоэпическэ словарь соо тэмдэглэхэ ёһотой гэжэ һанагдана.

г) Бэшэгэй дүримдэ түргэн А, О, Э аялгануудай орондо И үзэг бэшэдэг ушаралтай болонхойбди. Үгүүлэлгын дүримдэ дуулдаһан соонь түргэн эдэ аялгануудые И-гэй орондо үгүүлхэ.

Бэшэгэй дүримдэ:	Үгүүлэлгын дүримдэ:
алим	алям
биса	бяса
боти	ботё
бохир	бохёр

Эдэ түргэн аялганууд зарим нютаг хэлэнүүдтэ нэрэ үгын падежнэ формонуудташье ушардаг: морёнё (мориин), гэре (гэри), хэрэге (хэрэгэн), морёйо (морие), хадайя (лит.—хадые), модойе (лит.—модые), тэхэйе (лит.—тэхые).

2. УДААН АЯЛГАНУУДЫЕ ҮГҮҮЛЭЛГЭ

а) Буряад хэлэндэ үгэ соо ямаршье үедэ удаан аялганууд хүсэдөөр, эршэтэйгээр үгүүлэгдэдэг: хаана, ханаа, хааарлаа г. м.

б) Бэшэг дээрэ түргэн Ү аялганай һүүлдэ удаан ӨӨ бэшэнэбди. Зүгөөр олонхи нютаг хэлэнүүдтэ (ехэнхидээ ага нютаг хэлэнһээ бэшэндэнь) ӨӨ абяанай орондо удаан ЭЭ дуулдадаг. Тиимэһээ энэниие дуулдаһан соонь үгүүлхэ.

Бэшэгэй дүримдэ:	Үгүүлэлгын дүримдэ:
нюдөөр	нюдээр
хүнһөө	хүүнһээ
гүзөөн	гүнзээн
гүйгөөшэ	гүйгээшэ
үтэлөөш	үтэлээш
хүсэдөөр	хүсэдээр

в) Хододоо хатуу Ж, Ш, С хашалгануудай һүүлдэ Ы аялганиие дуулдаһан соонь үгүүлхэ.

Бэшэгэй дүримдэ:	Үгүүлэлгын дүримдэ:
жииганаха	жыганха
жиигагар	жыгагар
жиигаса	жыгаса
жиимэгэр	жымгэр
синдэм	сыдэм
шииг	шыг(х)
шиигтэхэ	шыг(х)тэхэ
ши	шы

АЖАГЛАЛТА: Һүүлэй үедэ литературна хэлэндэ Ы абяагаар һүүлтэһэн причастинууд бии болонхой. Тэдэниие тэрэ хэбээрнь дуулдаһан соонь үгүүлхэ: байгуулхы, булимтархы, урмашуулхы, дүтэрхы, ударидахы.

3. ДИФТОНГУУДЫЕ ҮГҮҮЛЭЛГЭ

а) Буряад хэлэндэ иимэ 5 дифтонг бии гэжэ мэдээжэ: ай(аэ), ой(оэ), уй(уи), үй(үи), эй(эи). Дифтонг эй зарим нютаг хэлэнүүдтэ үгын һүүлдэ удаан ЭЭ болонхой (боохон, эхирэд-булагад хэлэнүүдтэ).

Нютаг хэлэнүүдтэ эдэ дифтонгууд хубилһан байдаг. Жэшээлхэдэ, илангаяа баруун нютаг хэлэнүүдтэ нэрэ үгын хамаанай падеждэ, эдэнэрэй хоёрдохи хубинь унадаг: гэре (лит. гэрэй), хонёнё (лит. хонёно(э), наадаyя (лит. наадана(э) г. м. Тиимэһээ эдэ хоёр абяануудые һурагшад илгажа ядадаг, орфографическа алдуунуудые гаргадаг. Тиигэбэшье эдэ хоёр бэеэ дааһан фонемэнүүд, тэдээнһээ боложо үгын удха ба дүрсэнүүд хубилна: гэрэй (хамаанай падеж, ородоор юрты, дома) — гэрээ (үйлын падеж, ородоор свой дом), гэртэй (хамтын падеж, ородоор имеет дом), гэртээ (зүгэй падеж, ородоор дома, в юрте). Үгүүлхэдээ эдэ хоёр фонемэнүүдые илгаха.

б) Нэрэ үгэнүүдэй һүүлдэ, глаголнуудта ба бэшэшье хэлэлгын хубинуудта дифтонгуудай орондо бэшэг дээрэ Ы бэшэнэбди. Олонхи нютаг хэлэнүүдтэ (ехэнхидээ ага нютаг хэлэнһээ бэшэндэ) Ы абяанай орондо дифтонгууд дуулдадаг, тиимэһээ тэдэниие дуулдаһан соонь үгүүлхэ. Жэшээнь, дугуй, харгуй, үгэй, үлгүй. Эдэниие орфоэпическэ словарь соо зүбөөр тэмдэглэжэ үгэхэдэ, худхаляа гарахагүй гэжэ һанагдана.

II. ХАШАЛГАНУУДАЙ ҮГҮҮЛЭЛГЭ

1. Хашалган фонемэнүүдые ба янзануудыень дуулдаһан соонь үгүүлхэ. Жэшээнь, үгын эхиндэ «б» абяан тэрэ зандаа үгүүлэгдэхэ. Харин үгын һүүлдэ гү, али бүдэхи хашалганай урда тээ «п» шэнгеэр үгүүлэгдэдэг шуу: бааб(п)хай, саб(п)шуур г. м.

2. Зөөлэн Г хашалганай орондо дуулдаһан соонь зөөлэн Д үгүүлхэ. Жэшээнь, буланьдяр, заньдялаа, дольдён, сэльдеэ г. м.

3. Сонорно М, Н, Л, Р хашалгануудай һүүлдэ зөөлэн Т дуулдаһан соонь үгүүлхэ. Жэшээнь, һальтян, тамьтян, ханьтянха.

4. Зөөлэн хашалгануудай урдахи хашалгануудые дуулдаһан соонь зөөлөөр үгүүлхэ:

Бэшэгэй дүримдэ:	Үгүүлэлгын дүримдэ:
гулгидаһан	гульдядаһан
долгин	дольдён
дэбдихэр	дэбьдехэр
зуунги	зууньдя
һарнигар	һарьнягар

5. Зэргэлһэн хоёр адли хашалгануудые суугтань үгүүлхэ: ажалла, үххэ, баллуур, баллаха, далла, маллаа, тугаллаха, уллаха, хооллохо, хүллэхэ, шэллэхэ, нюхха, дахха, хахха, бахха, ахха г. м.

III. ҮГЭНҮҮДЭЙ ДҮРСЭНҮҮДЫЕ ҮГҮҮЛЭЛГЭ

Үгэнүүдэй дүрсэнүүдые үгүүлхэдээ, ехэнхи ушартань хори нютагайхяар, бэшэгэй дүримэйхеэр, заримдань дуулдаһан соонь тэдэниие үгүүлхэ. Жэшээлхэдэ, нэрын падеждэ хада, дугуй, һургууля; Хамаанай пад: хадын, дугуйн; зүгэй падеждэ: хадда, дугуйда, һургууляда.

2. Бусад хэлэлгын хубинуудһаа жэшээнүүд (түрүүшынхидүүлынь бэшэгэй, хоёрдохидуулынь үгүүлгын дүримөөр үгтэнэ): нэгэдэхи — нэгэд(ть)хе, хоёрдохи — хоёр(ть)хе, гурбадахи — гурвад(ть)хя, бү бари — бэ баря, бү бэлдэ — бэ бэлдэ, ябаабди — яваабьдя, ябаа һэмта — яваа һамта, гаршье — гаршйа г. м.

IV. ГРАММАТИЧЕСКА, ФОНЕТИЧЕСКЭ ЯНЗАНУУДЫЕ ҮГҮҮЛЭЛГЭ

1. Литературна хэлэндэ тодорһон адли хэрэглэгдэдэг болоһон грамматическа янзануудые хоёр ондоогоор адли хэрэглэхэ. Жэшээнүүд (бэшэгэй дүримөөрнь): зайлаадаһан—зайладаһан, зандаруу—зандарган, зогсолго—зогсолто, хорголхо—хоргодохо, шангадуулха—шангадхаха, шэнгинэхэ—шэнхинэхэ, ээзэрхүү — ээзэрхэг, унтаргааха — унтарааха, хултаганаха — хултагашаха, үлүүтэ — үлүүсэ, шүүмжэлхэ — шүүмжэлэл, номхон—номгон, жүтөөрхы — жүтөөрхүү, һүрдүүлгэ — һүрдөөлгэ, гоёнсуу—гоёмсог, урилдаха—урилдааха, харамлаха—харамнаха, уяраах—уяруулха, тамхиша—тамхинша, хольмоһон — хольмодоһон, өөдэрхэг — өөдэрхүү, урзанан—урзанда, инсагааха—инсагаалха, хоёр-хоёроор—хошоод, нэгэ—иэгээр—нэжээд г. м.

2. Мүн баһа тодорһон иимэрхүү фонетическэ янзануудые хоюулайень хэрэглэхэ: һард-һорд һүйд-сүйд, хард-хорд, тад-няд, эжэн-эзэн, һудар-судар, һомон-сомон.

3. Нютаг хэлэнүүдһээ (илангаяа баруун нютаг хэлэнүүдһээ) таарамаар үгэнүүдэй фонетическэ янзануудые литературна хэлэнэйнгээ орфоэпидэ оруулха гэжэ дээрэ хэлэгдэһэн байгаа. Манай һанахада, үенүүдээ һэлгэһэн (метатезэ) үгэнүүдэй дүрсэнүүдые баруун нютаг хэлэнүүдһээ литературна хэлэнэй орфоэпидэ адли эрхэтэйгээр абамаар. Жэшээнүүд (бэшэгэй дүримөөрнь): богоһо—боһого, зооглохо—зооголхо, ооглохо—ооголхо, сэсэглэхэ—сэсэгэлхэ, сээрэлхэ—сээрлэхэ, табаглаха—табагалха, шарлаха—шаралха, тэмдэглэхэ—тэмдэгэлхэ, угалха—углаха, урлаха—уралха, урлиха — урилха.

4. Гадна нютаг хэлэнүүдһээ (илангаяа баруун нютаг хэлэнүүдһээ) абянуудаар һэлгэгдэһэн үгэнүүдэй дүрсэнүүдые литературна хэлэндэ адли эрхэтэйгээр (абаа һаа, болохо байгаа гэжэ һанагдана. Жэшээнүүд (бэшэгэй дүримөөрнь үгтэнэ):

а) ри—р: таабари—таабар, тээбэри—тээбэр, тэжээбэри—тэжээбэр, даабари — даабар, эдлэбэри — эдлэбэр, түлбэри—түлбэр, агнуури—агнуур, тэнсүүри — тэнсүүр.

б) л—р: хараал—хараар, хэрүүл—хэрүүр, уряал — урайр, бүрүүл—бүрүүр, зуруул — зуруур, барюул — барюур г. м;

в) м—б: шүрбэһэн—шүрмэһэн, намтар—набтар, зэбсэг—зэмсэг, бугүй—мугүй, нурба—нурма, нёлбоһон — нёлмоһон, эбдэхэ—эмдэхэ;

г) со—уу: соорхой—суурхай, соолохо—суулаха; соолгон — суулган г. м;

д) р-рь, б—бь, д—дь, н—нь: заряа—зарай, маряан—марайн, маряаха — марайха, обёорхо—обойрхо, сууряан—суурайн, сууряатаха — суурайтаха, дорьбёон—дорьбоон, адяар—адайр, нюсэгэн — нүшэгэн, хуряаха — хурайха, хорёо—хүрэй, түхеэрхэ — түхээрхэ, хорёошо— хоройшо, дууряан — дуурайн, абяан—абайн г. м;

е) о—у: хоншуун—хуншуун, хоншуурхуу—хуншуурхуу, добуун—дубуун, добуутаха — дубуутаха г. м.

з) д—т: гадаһан—гатаһан, гэдэһэн — гэтэһэн, гааһан—дааһан г. м.

ж) г—х багана—бахана, гагнуур—хагнуур г. м.

к) Ү—э: үбшэн—эбшэн, үбшэлхэ—эбэдхэ, үбэр — эбэр, үбэртэлхэ—эбэртэлхэ.

VI. ОРОД ХЭЛЭНҺЭЭ АБТАҺАН ҮГЭНҮҮДЫЕ ҮГҮҮЛЭЛГЭ

1. Революциин урда тээ аман үгөөр яряанай хэлэндэ ород хэлэнһээ абтаһан үгэнүүдые, тэдэнэй дүрсэнүүдые буряадшалжа, дуулдаһан хэбээрнь үгүүлхэ (бэшэгэй дүримөөрнь үгтэнэ): яарса, шэнисэ, шоодорзо, зумняа, боожо, ороoһон, һолоомо, пеэшэн, хилээмэн, пулаад, гулабхаа, углуу, хэрэлсы, алаабхи г. м.

2. Эдэ абтаһан үгэнүүдэй дүрсэдэ адлирхуу болгожо, һүүлэй үедэ хэрэглэдэг болоһон (илангаяа һургуули һудартай зоной абтаһан үгэнүүдэй дүрсэнүүдые үгүүлэлсэхэ, жэшээнүүд: халбасаа—колбасаа, харшнина — керосин, хартаабха, каргошко, хабхаан — капкаан, харандааса-карандааш, хөөшхө — коошко г. м.

3. Ород хэлэнһээ абтаһан үгэнүүдэй, тэдэнэй дүрсэнүүдэй сохилтыень удаан аялгануудаар аялганай тааралдал баримталжа үгүүлхэ: гайка, ообщество, министеэрствэ, поочто, студеэнткэ, акушеэркэ, ёолко, поэзмэ г. м.

д) буряад хэлэндэ үгы ород хэлэнэй абяануудые (в, к, ф, ч, ц, щ) тэрэ хэбээрнь, бэшэгэйнь дүримөөр үгүүлхэ: коофто, поочто, киноо г. м. е) ород хэлэндэ зэргэлжэ байһан абянуудыень тэрэ зандань үгүүлхэ: взвоод, двиигатель, твоорчество, буржуа, траактор, трамвэй, наука, гитаара.

4. Иимэ ушарнуудта абтаһан үгэнүүдые (һүүлыень) буряадшалха (нэрын падеждэ): а) хоёр-гурбан хашалгануудаар һүүлтэһэн абтаһан үгэнүүдэй хашалгануудайнь хоорондо гү, али һүүлдэнь сохилтыень дахажа, түргэн аялгануудые оруулжа үгүүлхэ: балааанса, баяннииста, коммунииста, материализам ленинизэм, боорщо, ромаанса, фашниста, пооездо, теэкстэ, фроонто, неэрвэ, лейбориистэ, сержаанта, меэтэр, киломеэтэр, мининстэр, пюпитэр г. м; б) Зөөлэн тэмдэгээр (ь) һүүлтэһэн абтаһан үгэнүүдые тэрэ хэбээрнь үгүүлхэ: ансаамбль, воождь, меэбель, дрообь, артеэль г. м; г) бэшэгэй дүримдэ түргэн и-гэй орондо дуулдаһан соонь сохилтыень дахажа, түргэн аялгануудые (а, о, э) үгүүлхэ: правлеэне, сеэссе, бааня, поолё, вареэне, гербаарья, артеэре, пеэнсе, паартя г. м.

5. Бэшэ падежнүүдтэ абтаһан үгэнүүдые иигэжэ үгүүлхэ: балеэдэй, коммунистада, пооездодо, диикторые, враачыя, воождёые.

Бидэ дээрэ түрэл хэлэнэй орфоэпиин дүримүүд дээрэ тогтобобди. Һургуулиин һурагшад орфопическэ алдуунуудые урогтоо олоор гаргадаг гэжэ дээрэ хэлэгдэһэн байна. Тэрэ алдуунуудайнь гол үндэһэниинь: а) нютаг хэлэн; б) бэшэгэй дүрим лэ хоёр болоно. Нютаг хэлэнэй иимэ орфоэпическэ алдуунуудые һурагшад гаргана: 1) аялгануудта: мо(й)рон, неэи, тогол г. м. 2) хашалгануудта: джалга, ялга, үсевүүн г. м.; 3) үгэнүүдэй грамматическа формодо: хадайн, хаданы, хаданда хадаас г. м., 4) бэшэгэй дүрим һажаажа үгүүлэлгэдэ: аба (ава), хилар (хялар), зориг (зорёг(х) г. м.

Нютаг хэлэнэй орфоэпическэ алдуунууд һурагшадай аман хэлэлгын алдуунуудай 70—80 процент болодог. Эдэ алдуунуудынь бэшэгэй дүримэй алдуунууд болодог. Юундэб гэхэдэ, һурагшад дуулаһан соогоо бэшэнэ бшуу. Зарим нютаг алдуунуудынь бата бэхи байдаг, зариманиинь түргэн һаладаг. Һурагшад, илангаяа эхин һургуулида, аман ба бэшэмэл хэлэндээ (сочинени, изложенидэ) эдэ алдуунуудые олоор гаргадаг. Орфоэпическэ алдуунуудые усадхаха иимэ арганууды нэрлэхэдэ болоно: 1) багшынгаа сэбэр литературна үгүүлэлгые һажаажа һуралга; 2) өөһэдтэнь онсо абяануудые зүбөөр үгүүлүүлжэ һургалга; 3) зэргэлүүлгын арга; 4) абяануудай шэнжэлэл г. м.

Һурагшадые орфоэпическэ дүримдэ һургахын тула иимэ эрилтэ хэрэгтэй: 1) багша орфоэпидэ саг үргэлжэ, хэзээ бүхэндэ һурагшадые һургаха; 2) һурагшад өөһэдөө мэдэржэ, зорюута оролдожо, орфоэпидэ һураха; 3) орфоэпидэ һургахадаа, багша заатагүй һурагшадайнгаа нютаг хэлэнэй онсо илгаае хараадаа абаха; 4) орфоэпидэ һургаха тусхай аргануудые хэрэглэжэ, упражненинүүдые хүүлэхэ; 5) орфоэпиин дүримдэ, илангаяа «Фонетикэ» ба «Морфологи» үзэхэдөө, һурагшадые һургаха, 6) орфоэпиин дүрим орфографиин дүримтэй зэргэ үзүүлхэ;

7) багша өөрөө орфоэпическэ дүримүүдые һайн мэдэхэ; 8) һургуулидаа орфоэпическэ журам тогтоохо г. м.

Статьягай түгэсхэлдэ иимэ һанамжануудые дурадхаха хүсэлэнтэйб: 1) Һургуулиин программа, учебник соо орфоэпеэр даабаринуудые, упражненинүүдые үгэхэ; 2) орфоэпиин дүримүүдые үзэхын тула тусхай саг гаргажа үгэхэ; 3) буряад хэлэнэй орфоэпеэр методическа туһаламжа, научна хүдэлмэри, словарь бэшэхэ, зохёохо; 4) радио, телевиденеэр, «Буряад үнэн» газетын нюурта орфоэпидэ зорюулһан дамжуулга хэхэ, статьянуудые хэблэхэ.

Э. РАДНАЕВ,
Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшын институдай доцент.

ЭДИР БАСАГАНАЙ УРАН ЗУРАГУУД

Манай Улаан-Үдэдэ уран зурагай выставкэнүүд саг үргэлжэ эмхидхэгдэжэ, искусствада дуратайшуулые баясуулна. Ороной мэдээжэ урашуулай бүтээлнүүдые ехэтэ һайхашаан хаража, гоё һайханай дундаршагүй нюусатай бүри дүтөөр танилсажа, тэрэнэй хүмүүжүүлхы удха шанарые мэдэржэ байһаниинь онсо һайшаалтай. Сэхыень хэлэхэдэ, уран зурагай выставкын залда хүнүүдэй мүнөө олоор ороходо гайханагүйбди.

Һаяшаг тэндэ ороходомни, хүнүүд үнэхөөрөөшье олон байгаа. Нилээд удхатайхан юумэ бодомжолһон, энеэбхилэд гэһэн аялдар зөөлэн харасатай эдир басаганай дүрэ зурагые нэгэ хүгшөө тон анхаралтайгаар хаража-хаража:

— Ямар жэгтэй юм. Эдыхэн наһандаа иимэ гоё зурагуудые хэһэниинь гайхалтайл. Түрэхын бэлигтэй басаган байгаал ха. Түрэлхидынь басагаяа тон зүбөөр, имагтал дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлээ еһотой, — гэжэ хэлээд, уран зурагуудайнь урда нилээд удаан зогсожо хараа бэлэй.

Энэ хүгшөөгэй гайхаханЬ мүн баһа өөрын удхатай. Үнэхөөрөөшье эдир зураашын бүтээлнүүд эндэ табигдажа, залуушуулые илангаяа ехээр һонирхуулаа. Зургаадолоон жэлэй саана түбэй газетэнүүдтэ, мүн «Огонек» журналда Надя Рушевагай графическа зурагууд хэблэгдэжэ, эдир зураашын айхабтар бэлигтэй бэрхэ байһание харуулаа һэн.

Тиихэдэ Надя басаган арба гаража ябаа. Эрдэм һуралсалдаа урагшатай бэрхэ байхаһаа гадна, уран зурагаар һонирхожо, бэлиг шадабаряа туршадаг байгаа. Миил годи-бэди зурагуудые хээлэдэг бэшэ, үнэхөөрөөшье хужарлан харама зүйлнүүдые хэдэг байгаа. Надиин эсэгэ Москвагай нэгэ театрта зураашан-шэмэглэгшээр, эжынь балеринээр хүдэлнэ.

Бүри бага наһанһаа бэлиг шадабаритай байһаниень зураг бүхэнниинь эли бодо харуулна. Гурбан зуугаад бүтээлнүүдтэнь үхибүүнэй һанал бодол, онсо өөрын тобшолол, мүн юумэн бүхэнние хаража, сэгнэжэ шадаха бэлиг ухаан гэхэ мэтэ хуу бии.

Жэшээнь, эртэ урдын Элладада зорюулагдаһан гү, али тэрэ сагай ямар нэгэ үйлэ харуулһан зурагуудынь һонирхолтой. «Эллада. Помпей хотын һүүлшын үдэр» гэжэ зурагаа Надя Рушева арбан дүрбэтэйдөө хэһэн байна. Шатама халуун вулканһаа боложо, үндэһөөрөө үгы болоһон энэ хотые бүмбэрсэг дэлхэй һайса мэдэхэ. Бүлэг бүлэгөөрөө суглараһан хүнүүдые харахада, айжа бахардашанхай, хайшаашье ошохоо ойлгожо яданхай зогсонод. Элитэ ехэ зураашан П. Брюлловой мэдээжэ зурагые Надя һайн мэдэхэшье һаа, өөрынгөө бүтээлдэ тодорхой тобшолол хэһэн, һанал бодолоо гүйсэдөөр харуулһан байна.

Гадна эртэ урдын Грециин (Элладын) элитэ ехэ зохёолшод-трагигуудай зохёолнуудые һайн мэдэнэ. Жэшээнь, Еврипидэй «Медея» гэжэ зүжэгэй удхаар хэһэн зурагуудынь илангаяа һонирхолтой. Зохёолшын һанал эрмэлзэлые, мүн зүжэгэй гол түлэб удхые тэгшэ һайнаар ойлгохо байһаниинь элирнэ. Зүжэгэй гол героиня Медея шахардуу гасалантай байдалда ороходоо, үхибүүдээ хорложо алаа һэмнай. Энэ жэгшүүритэй ушарые эдир зураашан тодо хурсаар имагтал бодомжотойгоор зураглахые оролдоо.

«Мистер Пиквик найр дээрэ» гэжэ бүтээлынь шог ёгой маягтайгаар хэгдэнхэй. Үнгэрһэн зуун жэлэй Англиин ажабайдалые уран зурагай ашаар харуулхые оролдоһониинь һайшаалтай. Найртa ерэһэн эрэшүүлэй хубсаһа хунар, бэеэ барижа ябаха маяг, дээрэлхүү бүдүүрхүү түхэл шэнжэ гэхэ мэтые онсо тэмдэглэһэниинь һонирхолтой. Оройдоо арбан дүрбэн наһатайдаа античиа болон дэлхэйн классигуудай номуудые уншажа, һанал бодолоо зураг болгожо харуулаа. Энэнь һайн гээшэ. Гадна дунда зуун жэлнүүдэй хүгжэлтэ дэбжэлтые үгы хэхэ, түрүү үзэл бодолтой эрдэмтэд болон уран зохёолшодые харшалжа байһан шахардуу сагай нэгэ үзэгдэлые зураглана. Эдэ бүгэдэнь эдир зураашын али бүхы асуудалаар һонирходог байһание гэршэлнэ.

Гэхэтэй хамта Надя онтохонуудые зохёодог байһан. Онтохонуудайнгаа удхаар зурагуудые хэжэ, үетэн нүхэдтөө харуулхадань, тэдэнь баясадаг, хужарлан харадаг һэн. Юуб гэхэдэ, онтохон бүхэнниинь үхибүүдэй ажабайдалһаа үндэһэтэй бшуу. Зурагуудынь хөөрхэн, үхибүүдэй али бүхы уршагта байдалда ороһоние харуулна.

Англиин элитэ ехэ драматург Вильям Шекспирэй зүжэгүүдэй удхаар хэһэн бүтээлнүүдынь нюдэндэ дулаанаар, аятай зохидоор харагдана. Жэшээнь, «Арбан хоёрдохи һүни» гэжэ шог ёгто зүжэгһөө шогуушанай дүрэ зурагые энеэдэтэйгээр хэээ. Шекспирэй үе сагые, тэрэ холын сагай ажабайдалай зарим үйлэ хэрэгүүдые онсо өөрынхеэр, диилэнхи ушартa зүбөөр зураглана.

ШухаланЬ гэхэдэ, эдир зураашан А. С. Пушкинай зохёолнуудаар һонирходог байгаа. Жэшээнь, арбан хоёртойдоо «Бахчисарайский фонтан» гэжэ поэмэһээ «Гирэй уйдан гашуудана» гэжэ зураг хээ. Үнэхөөрөөшье уйдхар гашуудалда нэрбэгдэһэн, яахашье аргаяа ойлгожо ядаһан хүнэй түхэл шэнжые тодо хурсаар зураглаа. Тэрэшэлэн «Евгений Онегин» гэжэ романай удхаар хэды олон зурагуудые хэжэ бэлэглээ. «Ольга ба Ленский», «Татьянын бэшэг», «Лицеистнүүд», «Пушкин, Пущин, Кюхельбекер» гэхэ мэтын бүтээлнүүдынь агуу поэдэй зохёолнуудые һайн мэдэхэ байһание гэршэлнэ.

Ородой агуу ехэ уран зохеолшо Л. Н. Толстойн «Война и мир» гэжэ романие удхалан уншажа, һанамжаяа хэды олон зурагуудтаа гаргажа шадаа. Хэнэйшье мэдэһээр, энэ гайхамшагта зохёол гол түлэб удхын, байгуулалтын талаар айхабтар орёо хүшэр юм. Тиигэбэшье Надя басаган удхыень тон зүбөөр тайлбарилжа, герой болон хэды олон үйлэ ушарнуудай түхэл шэнжые үнэншэмэ зохидоор харуулаа гээшэ.

Юрын совет бүлэдэ ехэ боложо, имагтал коммунис үзэл бодолтойгоор, дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлэгдэһэнэй үльгэр жэшээ одоо эндэһээ эшэ үндэһэтэй. Эдир зураашын бэлиг шадабари бүришье дэлисэтэйгээр хүгжэн ургаха, хэһэн бүтээлнүүдыень б а я с а н хараха байгаабди. Теэд Надя Рушева арбан зургаатайдаа наһа бараһан юм. Гэбэшье уран бүтээлнүүдынь тэрэнэй нэрые мүнхэлжэ, залуу үетэние гоё һайхантай нүхэсэжэ һураха, имагтал коммунис үзэл бодолтойгоор, дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ яахын аргагүй нүлөөлнэ. Тиимэһээ тэрэнэй зурагуудые ехэшүүлшье, багашуулшье һонирхон харана.

М. ОСОДОЕВ.

Аймагай түб Хэжэнгэ һууринда һүүлэй сагта ехэхэн барилга хэгдэжэ байна. Дунда һургуулиин, совет эмхи зургаануудай болон бэшэшье олон байшангууд эндэ шулуугаар баригдажа, халуун ууралаар дулаасуулагдана. Буряадай барилгын управлениин бүлэг хүдэлмэришэд эндэ столовын, гастрономой болон универмагай байшангуудые барижа эхилэнхэй. Энэ барилгануудаа хараалагдаһан болзор соонь ашаглалгада тушааха хэрэгтэнь Улаан-Үдын тоо бүридэхэлгые оньһожоруулгын техникумэй һурагшад туһалжа байна. Эдэнэр даажа абаһан ажалдаа харюусалга ехэтэйгээр хандажа, даабаряа холо үлүүлэн дүүргэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Романтин-74» гэжэ студентнэрэй барилгын отрядые хүтэлбэрилэгшэ Анна Латыпова (наада таладань) хамта хүдэлдэг басагадайнгаа дунда.

З. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

Шатар

ЗАЛУУ ШАТАРШАД НААДАНА

ЭДИРШҮҮЛЭЙ дунда шатараар дэлхэйн чемпионат Филиппинэдэ нээгдэбэ. Түгэсхэлэй нааданда хабаадаха эрхэдэ хүртэхын түлөө мүрысөөнэй хоёрдохи нааданда Ленинградай залуу шатаршан Александр Кочиев Бельгиин түлөөлэгшэ Бруно де Жонгые шүүгээ. Энэ уулзалгада совет шатаршаң сагаанаар наадахадаа, түрүүшын ябадалнуудһаа эдэбхи абаһаң байна. Нааданай һүүл багта Кочиев хэдэн хүбүү шүүжэ, ядамаргүйгөөр булиха байдалтай болобо. Эгээл энэ үедэ, тодорхойлон хэлэхэдэ, 35-дахи ябадалдаа бельгиец шүүгдэһэнээ мэдэрээ.

Мүнөө Кочиев 1,5 очкотой болонхой. Дэлхэйн чемпионой нэрэ хүндэдэ хүртэхэ аргатай гэжэ тоологдодог Югослав шатаршан Славолюб Марьяновичь, Аргентинын түлөөлэгшэ Серхио Гиарделли мүн лэ эды очкотой байна. Англичанин Энтони-Джон Майлс абажа болоомоор хоёрһоо хоёр очко абанхай. Энэ залуу шатаршан мүн лэ дэлхэйн чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхөөр тоологдоно. Питер Уинстон (США), Колумбиин залуу шатаршан Рауль Хенау, швед Ларс-Аке Шнайдер гэгшэд мүн лэ түрүүшүүлэй тоодо ороно. Хоёрдохи турта Шнайдер Польшын чемпион Адам Кулиговские, Майсл Филиппинын түлөөлэгшэ Антонио Елиновые шүүһэн байна.

Хэрбээ бүхы оронуудһаа нэгэ-нэгэ шатаршанай чемпионадта хабаадаа һаань, мүрысөө эмхидхэһэн Филиппинэ хоёр хүниие табяа. Гэбэшье эдэнь даб дээрээ урагшагүйдэжэ байнхай. Хоёрдохи турта хоюулаа шүүгдэшоо.

Түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэтэр үшөө табан наадан үлэбэ.

Уласхоорондын гроссмейстер Евгений Васюков Кочиевай секундант юм. Уласхоорондын гроссмейстер Борислав Ивков Марьяновичой секундант. Борислав Ивков һаяхан Амстердамда болоһон уласхоорондын мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлээ. Тиихэдэ тэрэ эдиршүүлэй дунда дэлхэйн түрүүшын чемпион байһан юм. 1951 ондо Ивков энэ нэрэ солодо хүртөө һэн.

Манай шатаршадай дундаһаа 3 хүн — Борис Спасский (1955 ондо), Анатолий Карпов (1969 ондо), Александр Белявский (1973 ондо) эдиршүүлэй дунда дэлхэйн чемпионууд болоһон байна.

Энэ жэлэй чемпионат 13-дахи чемпионат болоно.

(ТАСС).

Шатар

ХҮЛЕЭГДЭЭГҮЙ УШАР БОЛОБОГҮЙ

СТОКГОЛЬМ. (ТАСС). Электронно-тоолон тодорхойлолгын машинануудай дунда шатараар дэлхэйн түрүүшын чемпионат эндэхи «Биргер ярл» гэжэ отель соо нээгдэбэ. СССР-эй, США-гай, Венгриин, Канадын, Англиин, Австриин, Норвегиин, Швейцариин 13 машина энэ мүрысөөндэ хабаадана.

Нэгэдэхи турта хүлеэгдээгүй ушар болобогүй. «Остриш» гэжэ американ машина Швейцариин «Тель» гэдэг ЭВМ-ые 37-дохи ябадалдаа шүүгээ. Эдэнэр 135 минутын турша соо наадаһан байна. «Каисса» гэжэ совет программа 34-дэхи ябадалдаа Австриин машиные шүүбэ. Тиихэдээ американ машинаһаа удаан саг соо бодомжолһон байна.

Чемпионат шатарай юрын гуримуудаар үнгэргэгдэнэ. Дүрбэн тур болохо. Машина бүхэн хоёр часай турша соо 40 ябадал хэхэ ёһотой. Ябадалнуудынь телефоноор гү, али телетайпаар электронно-тоолон тодорхойлолгын машинануудай байһан газарнуудта дамжуулагдана.

Чемпионадта илагша ерэхэ пятницын һүни тодорхо байна. Һүүлшын нааданда эгээл бэрхэ хоёр машина уулзажа, илагшань алтан медаляар шагнагдаха.

Нааданууд үдэшын сагта үнгэргэгдэнэ. Ушарынь юуб гэбэл, электронно зарим машинанууд үдэртөө юрын ажал хүдэлмэреэ хэнэ бшуу.

ТОБШО ҺОНИН

☆ ФУТБОЛООР республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө клубуудай командануудай дунда үнгэргэгдэһэн гурбан наадан ехэ тоотойгоор дүүрэв. Жэшээнь, ЛВРЗ-гэй спортын клубай футболистнууд «Электромашина» заводой футболистнуудай ворота руу аяар 5 бүмбэгэ сохижо оруулһан байна. Мүн транспортын «Локомотив» «Текстильщик» командые 8:4, «Пищевик» «Байкал-II» командые 7:3 тоотойгоор шүүһэн байха юм.

Транспортын «Локомотив» дүн хамта 25 очкотойгоор мүрысөөнэй таблица толгойлно. Хоёрдохи һуури эзэлһэн ЛВРЗ-гэй спортын клубай футболистнууд 24 очкотой болонхой, 22 очкотой болоһон «Байкал» командын футболистнууд гурбадахи һуури эзэлнэ.

☆ ҺҮР ХАРБАЛГААР ороной спортын клубуудай дунда СССР-эй кубогта хүртэхын түлөө Таллин хотодо эхилһэн мүрысөөн дүүрэбэ. «Труд» бүлгэмэй командын бүридэлдэ ороһон спортын мастернууд — Дандар Дансаранов, Аркадий Бутхаев, Бадмажап Цыбиков, Дэнжу Очирова гэгшэд энэ мүрысөөндэ республикынгаа нэрэ хүндые хамгаалһан юм. Хэдэн үдэрэй туршада үргэлжэлһэн нааданай дүн гаргахада, мүрысөөндэ хабаадалсаһан спортын 16 бүлгэмүүдэй дундаһаа манай республикын «Труд» бүлгэмэй команда арбадахи һуури эзэлбэ.

☆ ДОНЕЦК ХОТОДО техническэ мэргэжэл олгодог училищинуудай һурагшадай дунда хүнгэн атлетикээр үнгэргэгдэһэн зунай хорин дүрбэдэхи Бүхэсоюзна спартакиадын түгэсхэлэй нааданда манай түлөөлэгшэ хабаадалсаһан юм. Тиин Улаан-Үдын индустриальнопедагогическа техникумэй һурагша Павел Яковлев «Ажалай резервнүүдэй» Россин Соведэй суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдаһан байгаа. Игэжэ тэрэ 3000 метрэй зайда урилдахадаа, түрүү һуури эзэлжэ, зайгаа 8 минута 37,5 секунда соо гаталхадаа, «Ажалай резервын» спортсменүүдэй дунда шэнэ рекорд тогтообо.

Б. МИРОМАНОВ.

ХИЛЫН СААНАҺАА

телефон·телеграф·радио

ДЕЛИ

Элшэ хүсэн—дэбжэлтын эшэ үндэһэн

ТАСС

Элшэ хүсэнэй талаар энэдхэг — совет харилсаа холбоон Индиин национальна экономико хүгжөөн бэхижүүлгэдэ шухала үүргэ дүүргэнэ. Энэдхэг-совет харилсаа холбооной барилганууд орон дотор бүтээгдэдэг хүндэ электро-түхеэрэлгэнүүдэй 60 гаран процентыень, элшэ хүсэнэй 20 процентыень үйлэдбэрилдэг байна гэжэ Индиин Национальна конгресс гэдэг хүтэлбэрилхы партиин орган — «Соушелист Индиа» газетэ тэмдэглэнэ.

Элшэ хүсэнэй промышленностиие хүгжөөлгэ ехэ удха шанартай гэжэ сэгнэн, ойрын табан жэлэй турша соо орон доторхи электростанцинуудай хүсые 18-һаа 34 миллион киловатт хүрэтэр үргэдхэхые Индиин правительство түсэблэнэ. Энэ талаар 57,5 миллиард рупий һомолһон байгаа.

Советскэ Союзай техническэ туһаламжаар баригдаһан Хардварска хүндэ электро-түхеэрэлгын завод эдэ түсэбүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ шухала үүргэ дүүргэнэ. Зүүн-Урда Азида эгээл ехэ энэ завод 200 мянган киловатт хүсэтэй ууралаар хүдэлдэг турбинануудые нёдондо жэл бүтээн гаргажа эхилээ һэн.

Хардвартахи завод Индиин ба Советскэ Союзай хоорондохи аша үрэ ехэтэй харилсаае элирхэйлэн гэршэлһэн предприятинуудай нэгэниинь болоно гэжэ В. Кришнамурти мэдүүлээ.

НЬЮ-ЙОРК

Израилиин хорото хэрэг

ТАСС

Ливанда эсэргүү зэбсэгтэ харата муухай ябуулгануудаа Израиль үргэлжэлүүлһээр, Июлиин 29-һөө августын 4 болотор Израилиин сэрэгүүд Ливанай газар нютагуудые ехэ буугаар хэдэн удаа буудаһан, газар дайда руунь хэдэ дахин нэбтэрэн ороһон байна гэжэ Дүтын Зүүн зүгтэ байдаг ООН-ой адаглагшад мэдээсээ.

Сириин Араб Республикын түлөөлэгшэ Тахер Аль-Хусами ООН-ой Генеральна секретарьта бэшэг эльгээхэдээ, Тель-Авив харата муухай ябуулгануудаа үргэлжэлүүлһээр гэжэ тэмдэглэнэ.

Тобшохоноор...

ДЕЛИ. Үгытэй арад зониие хангаха медицинскэ түб Индиин ниислэл хотын Кришан Нагаре гэжэ хүдэлмэришэнэй райондо нээгдэбэ. Энэнь хүн зоной элүүрые хамгаалха түрүүшын түб болоно. Тэрэнэй барилга энэ жэлдэ дүүргэгдэхэ.

БЕЙРУТ. Палестинын эхэнэрнүүдэй бүгэдэ нитын холбооной хоёрдохи конференци эндэ болобо. 29 ороной, эдэнэй дунда СССР-эй, ГДР-эй, Чехословакиин, Румыниин ба бусад гүрэнүүдэй делегацинууд хабаадана.

НИКОЗИ. Кипрэй хэблэлдэ августын 4-һөө цензура тогтоогдоо. Кипрэй президентын уялгануудые дүүргэдэг Г. Клиридис нютагай газетэнүүдэй ахамад редакторнуудтай, хэблэлшэдтэй уулзахадаа, иигэжэ соносхоһон байна.

(ТАСС).

ЛИССАБОН

ҺАНАЛ НЭГЭТЭЙ БАЙЛГЫН БЭШЭГ

ТАСС

Гвиней-Бисаугай ба Ногоон хушуун гэдэг аралнуудай арад зонтой һаналаа нэгэдэлгын үдэртэй дашарамдуулан, Португалиин Коммунис партиин (ПКП) Гвинейн ба Ногоон хушуун гэдэг аралнуудай бэеэ дааһан байдалай африкан партиин (ПАИГК) тэмсэлэй дээдэ Соведтэ һанал нэгэтэй байлгын бэшэг эльгээбэ. Фашис зонхилолгоһоо Португалиин сүлөөрэлгэ, Португалида демократическа правительство байгуулга, Гвиней-Бисаугай арад зондо бэеэ дааһан байдал олгохые мэдэрэлгэ гадаада далайн саанахи газар дайда тушаа Португалиин политическэ хараа шэглэлээ эрид хубилгахаар шиидэнги байһыень элирхэйлэн гэршэлнэ гэжэ тэрээн дотор хэлэгдэнэ. Эдэнэр хоёр ороной хоорондохи харилсаанда үндэһэн хубилалтануудые нээхэ арга олгохо байна гээд ПКП-гэй бэшэг соо тэмдэглэгдэнэ.

ВАШИНГТОН

Американ конгресстэ

ТАСС

Р. Никсониие тушаалһаань буулгаха тухай асуудал палата дээрэ зүбшэн хэлсэхэ болзор тушаа түлөөлэгшэдэй палатын хүтэлбэри уридшалан үгэеэ ойлголсоо гээд эндэ соносхогдобо. Августын 19-һөө 23—24 болотор энэ асуудал хэлсэгдэхэ байха гэжэ палатын түрүүлэгшэ К. Альберт мэдээсээ. Энэ асуудалые түлөөлэгшэдэй палата яаралтай түргэн хаража үзэхэгүй. Хэрбээ хэрэгтэй болоо һаань, хөөрэлдөөнүүд үргэлжэлүүлэгдэхэ байха.

Хэрбээ олонхиин дуугаар президентые тушаалһаань буулгаха тухай шиидхэбэри түлөөлэгшэдэй палатын абаа һаань, энэ асуудал сенадай үзэмжэдэ дамжуулагдан үгтэхэ. Шиидхэбэри абахын тула гурбанай хоёр хуби гэхэ гү, али 100-най 67-ниинь дуугаа үгэһэн байха ёһотой. Тушаалһаань буулгаха тухай тогтоолые буруушаажа, сенаторнуудай 34-нэйнь дуугаа үгэбэл, президент тушаалдаа үлэхэ юм.

ВАШИНГТОН

США-гай правительствын заседани

ТАСС

«Уотергейтскэ хэрэгтэй» дашарамдуулан, США-гай президент Р. Никсонэй мэдүүлгын тунхаглаһанай һүүлээр тохёолдоһон байдал тухай асуудалые правительствын онсо яаралтай заседани дээрэ зүбшэн хэлсэбэ.

Тушаалһаам буулгахаар тиимэ муу муухай ябуулга хээгүйб гэжэ президент Р. Никсон үнэн зүрхэнһөө тоолоно гээд заседанида хабаадаһан финансын министр У. Саймон мэдүүлээ.

Кабинедэй бусад хэдэн гэшүүд хэблэлэй түлөөлэгшэдтэ мэдүүлгэнүүдые хэһэн байна. «Холбоото Штадуудай гадаадын ба дотоодын политика аша үрэ ехэтэйгээр бэелүүлхые хүсэһэн бүхы кабинет президентые дэмжэнэ» гэжэ худалдаа наймаанай министр Ф. Денг тэмдэглэбэ.

Гадаадын политикын асуудалнуудые эрхилдэг правительствын бүхы гэшүүдэй үмэнэһөө США-гай гүрэнэй секретарь Г. Киссинджер иигэжэ мэдүүлээ: Эб найрамдал ба дайн байлдаан тухай хөөрэлдөөнэй гарахада, манай гадаадын политическэ хараа шэглэл тушаа гадаадын нэгэшье правительство һэжэглэхэ ёһогүй. США-гай гадаадын политика хоёр партиһаа эшэ үндэһэтэй национальна аша туһада, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хангалгын аша туһада ходо доо зорюулагдадаг байгаа. саашадаашье тиихэ байха гээд тэмдэглэхые хүсэнэб.

ВАШИНГТОН

Вашингтондо уулзалга болобо

ТАСС

США-гай гүрэнэй секретарь Г. Киссинджер албанай хэрэгээр США-да ерээд байһан Иорданиин премьер-министр Ар-Рифаитай эндэ уулзаба. Дүтын Зүүн зүгтэхи байдалые гуримшуулгада хабаатай асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ гэжэ Ар-Рифаи уулзалгын һүүлээр журналистнуудта мэдүүлээ.

ВАШИНГТОН

США-гай ПРЕЗИДЕНТЫН МЭДҮҮЛГЭ

ТАСС

США-гай президент Р. Никсонэй мэдүүлгые Сагаан байшан тунхаглаа. Уотергейтскэ хэрэг гэдэгтэй дашарамдуулан, президентын туһалагша байһан Р. Холдемантай хэжэ, миндаһан дээрэ бэшэгдэһэн гурбан хөөрэлдөөнэйнгөө буулгабариие түлөөлэгшэдэй палатын юридическэ комиссида дамжуулха шиидхэбэри абаһан тухайдаа мэдээсээ.

Эдэ хөөрэлдөөнэй удха тухай Уотергейтскэ хэрэгые шиидхэжэ байгшадта урда тээнь дуулгаагүй һэм гэжэ Р. Никсон хэлэбэ. Энээнһээ уламжалан, минии хэрэгые хамгаалһаң хүнүүд, мүн энэ асуудалаар һанамжаяа хэлэгшэд «хөөрэлдөөнүүдэй ушар удхые хүсэд мэдэхэгүй байгаа гэжэ президент тэмдэглээ. Энэ хадаа ехэ алдуу эндүү болоно. Тэрэнэй түлөө харюусалгатай байһанаа мэдэрэн, үнэн зүрхэнһөө гэмшэнэб». Эдэ бүгэдые тайлбарилан хэлэхэ гээшэ «национальна аюулгүйн хэрэгтэ хамаарха» удхатай байһан дээрэһээнь, һаналаа мүнөө болотор бариһан байнаб гэжэ президент тайлбарилба.

Нэмэлтэ материал хэрэгтэмни бүри муугаар нүлөөлжэ магадгүй. Ушар юуб гэхэдэ, гансахан гэршэнэрэй хэлэһэн баримта мэдээнүүдтэ бэшэ, мүн энэ материалда анхаралаа ехээр хандуулха байһаниинь элитэ гэжэ президент мэдүүлбэ.

Тушаалһаа болюулха тухай асуудалаар түлөөлэгшэдэй палатада дуугаа үгэлгын дүн эли болоо гэжэ һананаб гээд Р. Никсон үргэлжэлүүлбэ. Энэ хэрэг сенадай сүүдтэ дамжуулагдан үгтэхэ.

Уотергейтскэ хэрэгээр минии ямаршье алдуу гаргаа һаа, нэгэ гол ушар зүб зандаа үлэхэ: бүхы ушар баримтануудай намда дуулгагдажа эли болоод байхадань, гэмтэдые мүшхэжэ, сүүдтэ үгэхэ эрилтэ табиһан байгааб гэжэ президент үгынгөө түгэсхэлдэ хэлээ. Президентын гэм зэмые тодоруулха, тэрэниие тушаалһаань буулгаха гэһэн хэтэрүү алхамые мүрдэлгын материалнууд зүбтүүлхэгүй гээд батаар этигэнэб.

УЛААН-БААТАР

Харата муухай ябуулгаяа болюулха

ТАСС

Чилиин түрүү үзэлтэй ажал ябуулагшадта эсэргүүгээр Чилиин сэрэгэй хунтын хэһэн хашалта харшалалтанууд, хардалга мүрдэлгэнүүд Чилиин арадай, демократиин ба социальна дэбжэлтын аша туһада зүрюу харша гэмтэ ябадал болоно гээд МНР-эй парламентска бүлэгэй мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

Чилиин патриодуудые хашаха харшалгаяа болюулха, Р. Корвалан болон түрүү үзэлтэй бусад ажал ябуулагшадые сүлөөлхэ эрилтэ энэ документ дотор табигдана.

Монголой Журналистнуудай холбоон Чилиин арад зоной тэмсэлые шууд сэхээр дэмжэжэ байһанаа мэдүүлбэ. Чилиин сэрэгэй хунтын зэрлиг бүдүүлиг ябуулгануудые буруушаажа байһанаа эдэнэр элирхэйлээ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Коммунистнууд үбһэ хуряалга дээрэ» — түрүү бэшэг. Нитын малда тэжээл бэлэдхэхэ тухай материалнууд. Нютагай һонин. Орон доторой һүүлэй һонин.

Хоёрдохи хуудаһанда. «Манай шухала зорилгонууд» — С. Бальжинимаевай статья. «Оролдоһон хүн бүхэндэ» — М. Хензыхеновэй статья. Официальна таһаг.

Гурбадахи хуудаһанда. Э. Фадеевэй очерк. Ном тухай һанамжа. Хилын саана.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Сценын ветеран» — корреспонденци.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Орбита». 14.30 — Дамжуулгын программа. 14.35 — «Ерыш наашаа, онтохон!» (үнгэтэ). 15.05 — Һүүлэй һонин. 15.15 — «Дуун-74» (үнгэтэ). 16.00 — «Намтарай эхин» — телевизионно очерк. 16.30 — А. Тур «Һарын соната» — Москвадахи Ермоловагай нэрэмжэтэ театрай фильм-зүжэг (үнгэтэ).

Улаан-Үдэ. 19.00 — «Бидэнэр ямар ном уншахамнайб?» — үхибүүдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 19.30 — «Элүүр энхэ байлга» — телевизионно журнал (буряадаар). 19.50 — «Дэлхэйн байдал тухай совет хүнүүдэй һанамжа».

«Орбита». 20.10 — «Карпухин» — уран һайханай фильм. 21.40 — СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Хэблэлэй, полиграфиин ба номой наймаанай хэрэгүүдые эрхилдэг гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ Б. И. Стукалин үгэ хэлэхэ. 21.50 — П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ Уласхоорондын V конкурсын лауреадуудай концерт. 22.15 — «Һайн һайхан ябагты!» Автомобиль бүтээгшэдтэ зорюулагдана. 24.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 00.30 — Футболоор СССР-эй чемпионат. «Динамо» (Москва) — ЦСКА (үнгэтэ).

 □ Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР Н-03599. Заказ №